

נקטינן לדינא:

בתשלומים יותר טובים למוכר, בטלה זכות המצרן, ואפילו אם אחר המכירה יאמר המוכר שנוח לו בתשלומים של המצרן, אפ"ה איבד המצרן את זכותו.

מצרן שרצה לשלם למוכר עבור הדירה בתשלומים ובא אחר שאינו מצרן ורוצה לשלם במזומן או אוצר החכמה

סימן ח

לוקח שרוצה לקנות קרקע לבנות בית והמצרן רוצה לזורעה, מי קודם

שו"ע: היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים ובן המצרן רוצה לזורעה, הלוקח זוכה משום **ישב הארץ ואין בה דין בן המצרן**, ויש מי שאומר שאם המצרן רוצה לנוטעה יכול לסלקו. (חו"מ סי' קע"ה סכ"ו)

יעו"ש. הרי מבואר בדברי הטור שהלוקח קודם אעפ"י שעדיין לא קנאה, וא"כ בע"כ צ"ל דמה שכתב הטור קנאה לוקח הוא לאו דוקא אלא משום סיפא כתב ברישא קנאה לוקח, שאם נאמר כדברי הרב נתיבות משפט שנקט הטור בהאי לישראל בדוקא הוא ולומר בהיכא שבא לקנות המצרן מעכב על ידו א"כ יהיו דברי הטור סותרין למה שכתב ברמזים.

וגם מהב"י שלא עשה מחלוקת בזה בין הטור לשאר מפרשים, משמע ג"כ שאין מחלוקת בזה בין הטור ובין הרמב"ם ושאר מפרשים ומשו"ה כתב בשו"ע בפשיטות היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים ובן המצרן רוצה לזורעה הלוקח זוכה משום ישב הארץ ואין בה דין בן המצרן, ולא הביא חולק בזה. וכן כתב המאירי כדברי הר"מ ושאר מפרשים, וז"ל היה הלוקח רוצה לבנות בה בתים והמצרן רוצה לזורעה זכה הלוקח ואין המצרן מעכב ואין צריך לומר שאינו מסלק מפני ישב הארץ ע"ש.

ג. ומה שכתב הנתי"מ שהמ"מ פ"ד כתב שיש מי שפירש כשאין אחד בן המצרן ע"ש. ראיתי בשמ"ק שהביא כן בשם ה"ר יהונתן ז"ל וז"ל ארעא לזריעא וארעא לבתי כלומר אדם שבא למכור קרקע אחת ורוצה לקנות זה הקרקע לצורך זריעה כדי לזרוע בו ואדם אחר רוצה לקנותו כדי לבנות לו בתים ובא המוכר לימלך למי ימכרנו ואין אחד מהן מצרן ישוב עדיף ואותו אדם שרוצה לקנות לצורך בתים יהיה קודם

א. ראיתי להרב נתיבות משפט (ני"א ח"ד דף נה:) שכתב וז"ל ומדברי הטור יש ללמוד שאף לפי דברי רוב המפרשים לא אמרו אלא שאם כבר קנה לוקח שאין המצרן יכול לסלקו, אבל אם בא לקנות עכשיו אפשר שהמצרן מעכב על ידו אעפ"י שרוצה אותה לזורעה, שכן כתב הטור קנאה הלוקח לבנות בה בית והמצרן רוצה אותה לזורעה אינו יכול לסלקו וכו' ומדברי המפרשים אינו נראה כן שכתבו שאם הלוקח חפץ אותה לבנות בית ומצרן רוצה אותה לזורעה, ישוב דבתי עדיף, משמע דאפילו לא קנאה כבר אלא שעתה בא לקנותה אין המצרן מעכב על ידו עכ"ל הנ"מ.

וזו תימא לומר כן בדעת הטור דמנא ליה להטור לפרש כן מאחר שאמרו בגמרא ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא משמע דלית בה כלל משום דינא דבר מצרא ואפילו כשבא הלוקח לקנותה עכשיו אין המצרן יכול לעכב על ידו, ולכן נראה לי לומר שגם הטור מודה שאין המצרן יכול לעכב על הלוקח, ומה שכתב הטור קנאה הלוקח לא בא למעט בהיכא שבא הלוקח לקנותה שיהא בה דינא דבר מצרא, אלא אגב סיפא שאם המצרן רוצה לנוטעה יכול לסלקו, כתב ברישא שאם המצרן רוצה לזורעה אינו יכול לסלקו.

ב. ויש להביא ראיה לזה ממה שכתב הטור ברמזים בב"מ (פ"ט סי' ל"ג) וז"ל בעל המצר קונה כדי לזורעה והלוקח קונה כדי לבנות שם בית הלוקח קודם, אבל קונה כדי לנוטעה אילנות חשיב טפי מבתיים עכ"ל

עכ"ל יעו"ש, ונראה דה"ר יהונתן ויש מי שפירש שכתב הה"מ לא הוה להו גרסא בגמרא ולית בה דינא דבר מצרא, אלא הוה גרסי בגמרא יישוב עדיף, ומשו"ה פירשו דאיירי שאין אחד מהן מצרן, אבל לפי הגרסא בגמרא שלפנינו דגרסינן ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא, ע"כ צריך לומר דמיירי שאחד מהן מצרן והיינו זה שרוצה לקנותה לזורעה, וזה שרוצה לקנותה כדי לבנות בה בתים אינו מצרן, וכן פירש"י וכן משמע מהאגודה סימן ק"ע ע"ש. ולפי ה"ר יהונתן ויש מי שפירש שכתב הה"מ יוצא שאם זה שרוצה לזורעה הוא בן המצר אית בה דינא דבר מצרא ויכול לסלק הלוקח שרוצה לבנות בה בתים, אבל מאחר שדינא דבר מצרא הוא משום ועשית הישר והטוב משו"ה נקטינן כדעת המפרשים ז"ל דס"ל דלית בה דינא דבר מצרא וכגרסת הגמרא שלפנינו ובהרי"פ והרא"ש והרמב"ם והעיטור (ועיין בהמ"מ פי"ד מה' שכנים ה"א) ובפרט שהלוקח מוחזק ויכול לומר קי"ל כדעת הרמב"ם והמפרשים.

(באות א') שהטור ס"ל ג"כ כדעת המפרשים שאפילו אם לא קנאה הלוקח הוא קודם לבר מצרא, א"כ יוצא לפי"ז שסברת ה"ר יהונתן היא סברא יחידאה נגד המפרשים ז"ל, אלא אפילו אם נאמר דהיש מי שפירש שכתב הה"מ אינו ה"ר יהונתן אלא מפרש אחר ואפילו אם נאמר כדברי הרב נתיבות משפט שדעת הטור שאם עדיין לא קנאה הלוקח יש בה דינא דבר מצרא והמצרן מעכב על ידו, ויוצא לפי"ז שסברא זו אינה סברא יחידאה דהא איכא ה"ר יהונתן ויש מי שפירש והטור דס"ל דהמצרן מעכב על ידו, מ"מ הלוקח קודם, כיון שלדעת הר"מ והמפרשים ס"ל שהלוקח קודם מדינא דישוב עדיף, ואילו לדעת ה"ר יהונתן והיש מי שפירש והטור דס"ל דהמצרן מעכב על ידו הוא משום דינא דבר מצרא דועשית הישר ולא מדינא ובטעם כל דהו דחינן ליה וכמ"ש הב"י במחודש י"א, וא"כ יש לפסוק כדעת המפרשים דס"ל דהלוקח קודם מן הדין דיישוב עדיף ובפרט שכן דעת הר"מ והשו"ע שקבלנו הוראותיו וזה ברור.

נקטינן לדינא:

ד. ונראה שאפילו אם עדיין לא קנאה הלוקח, הוא קודם לבר מצרא, וטעמו של דבר דלא מבעינא אם נאמר דהיש מי שפירש שכתב הה"מ כוונתו על ה"ר יהונתן וכן אם נאמר כפי מה שכתבנו לעיל

אדם שרוצה לקנות קרקע בכדי לבנות בית והמצרן רוצה לקנותה לזורעה, הלוקח קודם לבר מצרא.

סימן ט

לוקח שרוצה לנוטעה והמצרן רוצה לבנות בתים, האם המצרן מסלקו

שו"ע: היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים ובן המצר רוצה לזורעה הלוקח זוכה בה משום ישוב הארץ ואין בה דין בן המצר, ויש מי שאומר שאם המצרן רוצה לנוטעה יכול לסלקו. (חו"מ סי' קע"ה סכ"ו)

בה בתים דאם לא כן קשה הא אף אם שוים הם המצרן ויכול לסלק להלוקח ע"ש. **אבל** מדברי השו"ע שכתב שאם המצרן רוצה לנוטעה יכול לסלקו ולא כתב טעמא דנטיעה עדיפא מבתיים כדי שנלמוד מזה שאפילו שהלוקח רוצה לנוטעה והמצרן רוצה לבנות בה בתים אין המצרן יכול

א. עיין בסמ"ע (ס"ק מ"ד) שכתב ומינה דאם הלוקח בא לנוטעה והמצרן בא לבנות עליה בתים דאין בה דינא דבר מצרא דומיא דזריעה ובתיים, והשתא אתי שפיר דכתב הטור שהנטיעה חשובה טפי מבתיים ונ"מ אם לוקח רוצה לנטוע בה אילנות דלית ביה משום דינא דבר מצרא אף שהמצרן רוצה לבנות

לסלק להלוקח משום דנטיעה עדיפא מבתים, נראה דס"ל להשו"ע שדוקא כשהמצרן חפץ לנוטעה והלוקח חפץ לבנות בתים מסלק המצרן להלוקח, וכשהלוקח רוצה לנוטעה והמצרן רוצה לבנות בתים, המצרן מסלק את הלוקח שרוצה לנוטעה, דאל"כ בודאי קשה על השו"ע שלא הביא הך טעמא דנטיעה עדיפא מבתים.

ב. אמנם גם קשה ע"ד הטור אם איתא דס"ל כדברי הסמ"ע א"כ אמאי כתב הטור לפרש דברי הרא"ש דאיירי כשהמצרן רוצה לנוטעה שדוחה הלוקח שרוצה לבנות בה בתים כיון שדברי הרא"ש סתומים בזה א"כ הו"ל להטור לומר שאפילו כשהלוקח חפץ לנוטעה דוחה את המצרן שרוצה לבנות בה בתים וכ"ש כשהמצרן רוצה לנוטעה דפשיטא שדוחה את הלוקח שרוצה לבנות בה בתים וכמו שכתב הרב נתיבות משפט (על ר"י נתיב י"א ח"ד דף נו:) לדקדק כן מדברי הטור ודחה דברי הסמ"ע שהכריע בדברי הטור לומר דלאו דוקא וה"ה אם לוקח רוצה אותה לנטיעה ומצרן לבתים לית בה דדב"מ שאל"כ אמאי נקט דחשיב טפי מבתי, ואין זה מספיק דיש לומר דקושטא דמילתא נקט כדאשכחן התם דעדיף מבתי, אבל מ"מ לא אהניא עדיפותיה כל כך כיון דבבתי נמי איכא ישוב קצת ע"ש.

וכ"כ הט"ז ז"ל על דברי הסמ"ע דדבר תמוה הוא דודאי לא היה שתיק רבינו מלפרש דין זה בפירוש, ותו לא מצינו שחשו חכמים אלא ליישוב עדיף ממדבר שאינו יישוב, אבל בשני דברים של יישוב אלא שאחד עדיף מחבירו לא בטלו משו"ה דיני מצרנות, דאל"כ למה אמרו בגמרא בתי עדיף משום ישוב הארץ נגד זרעים דאין בהם ישוב כלל היה לו לומר רבותא דאפילו ביישוב יש חילוק בין נטיעה לבתים וכו' ודברי רבינו נ"ל עפ"י מ"ש הרא"ש וז"ל אבל לנטוע אילנות יראה דחשיב טפי מבתים כדאמר בהשואל בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו משום יישוב העולם עכ"ל, מבואר כוונתו דנקט החשיבות לרבותא דבעלמא מצינו דחשיב טפי וה"נ כוונת רבינו לראיה בעלמא שאין נטיעות בכלל זרעים דהא מצינו שחשוב אפילו מבתים, אבל כל שהלוקח רוצה לנוטעה והמצרן לבנות

אין נראה כלל לבטל משו"ה דין מצרנות דהא גם הוא עוסק ביישובו של עולם כנלע"ד עכ"ל ע"ש. **הרי דהט"ז והרב נתי"מ פליגי בזה ע"ד הסמ"ע ז"ל ובפרט מה שכתבנו לעיל לדקדק מדברי השו"ע שלא כתב הך טעמא דנטיעה חשיבא מבתים משמע שהבין בדברי רבינו הטור דדוקא קאמר, ושלא כדברי הסמ"ע שכתב דדברי הטור לאו דוקא נינהו, וכן עיקר לדינא.**

ג. ונחזור ע"ד הט"ז וה' נתי"מ שכתבו דהרא"ש והטור שכתבו הך טעמא דנטיעה עדיפא מבתים משום דקושטא דמלתא נקטו ע"ד רבותא, דבעלמא מצינו דחשיב טפי. ולי נראה לומר דמה שכתבו הרא"ש והטור דהנטיעות עדיפי מבתים, דנפקא מינה לדינא בהיכא דשנים הם מצרנים כל אחד מרוח אחת דקי"ל דאם באו כאחת מעכבים זה על זה והיכא דאחד מהם רוצה לבנות בה בתים והשני רוצה לנוטעה, דנותנין לזה שרוצה לנוטעה מהך טעמא דנטיעה עדיפא מבתים, ואילו היו נטיעה ובתים שווים ואין עדיפות לאחד על חבירו, הוי דינא שחולקים השדה שניהם כיון ששניהם שווים ואין עדיפות לאחד על חבירו ומעכבים זה על זה, אבל מאחר דאשכחן דנטיעה עדיפא מבתים, אין זה שרוצה לבנות בתים יוכל לעכב על זה שרוצה לנוטעה. אי נמי נ"מ להיכא שאין אחד מהם מצרן, שעדיף זה שרוצה לנוטעה על פני זה שרוצה לבנות בתים, ודוקא לכתחלה אבל אם קנאה כבר נראה דאין יכול לסלקו, ועיין ברי"ו (ני"א ח"ד) שהביא כשאננם מצרנים וקדם אחד מהם אין מסלקו ע"ש.

ועפ"י מתיישב שפיר מה שדקדק הסמ"ע אמאי הוצרך לומר דעדיפא נטיעה מבתים והא אפילו שווים הם כיון דהאחד הוא מצרן חזר דין המצרן למקומו, ועל פי מה שכתבנו א"ש והוצרך לומר דעדיפא נטיעה מבתים כיון דנ"מ מזה לדינא בהיכא ששניהם מצרנים דנותנין לזה שרוצה לנוטעה כיון שהוא עדיף מחבירו שרוצה לבנות בה בתים, אלא דלפי"ז קשה על השו"ע שהשמיט הך טעמא דנטיעה עדיפא מבתים שכתבו הרא"ש והטור כיון דאיכא נ"מ לדינא בהיכא ששניהם מצרנים, אבל לפי מ"ש הט"ז והנתי"מ דמ"ש

נראה דה"ה בששניהם מצרנים וקדם וקנה המצרן שרוצה לבנות בה בתים דאין יכול המצרן שרוצה לנוטעה לסלקו, אבל לדברי הסמ"ע דס"ל דהלוקח כדי לנוטעה עדיף מהמצרן שרוצה לבנות בה בתים ואין יכול המצרן לעכב עליו אפשר שלפי"ז אפילו אם קדם המצרן שרוצה לבנות בה בתים וקנאה, שיכול בן המצר השני שרוצה לנוטעה להוציאה מתחת ידו.

אמנם כבר כתבנו דהעיקר לדינא כדברי הט"ז וה' נתיבות משפט ז"ל ובפרט שההכרח של הסמ"ע כבר נתיישב שפיר עפ"י מה שכתבנו לעיל ובפרט שכן מוכרח עפ"י ד השו"ע. ועיין בספר תורה לשמה סימן ש"ה שנראה שאין מחלק בין נטיעה לזריעה והוא תימא.

ועיין באולם המשפט שכתב ונראה דבמצרן רוצה לזרוע והלוקח לנטיעה מודה הט"ז דליכא דדב"מ דקושיא הראשונה פשוט דליכא דהא הוה כבנין וזריעה, וקושיא שניה נמי ג"כ ע"כ ליכא דא"כ בתי נמי ע"ש, ודברים ברורים הם דבכה"ג גם הט"ז מודה ופשיטא דנטיעה לגבי זריעה לא גרעא מבתי לגבי זריעה, ורק נטיעה לגבי בתי, עדיפא בתי דמצרן מנטיעה דלוקח כיון שיש בשניהם משום ישוב העולם.

נקטינן לדינא:

א. מצרן שרוצה לנטוע אילנות בקרקע והלוקח רוצה לבנות בתים, המצרן מסלק את הלוקח מדין בר מצרא.

ב. הלוקח רוצה לנטוע אילנות והמצרן רוצה לבנות בתים המצרן מסלקו.

ג. המצרן רוצה לזרוע והלוקח רוצה לנטוע, אין כאן דין בר מצרא, דהוי כמו שהלוקח רוצה לבנות בתים והמצרן רוצה לזרוע דודאי הלוקח עדיף.

הרא"ש והטור הוא לרבותא דבעלמא מצינן דחשיב טפי א"ש השו"ע דכיון שלא נתכוונו הרא"ש והטור בזה לומר שיש נפקותא לדינא אלא רק לרבותא משו"ה לא חשש השו"ע לכתוב הך טעמא דנטיעה עדיפא מבתיים כיון דאין נ"מ לדינא, אבל לפי מ"ש לבאר דברי הרא"ש והטור שכתבו הך טעמא משום דיש נ"מ לדינא ודאי דקשה על השו"ע שהשמיט טעם זה בדבריו.

ד. ובדרך זו נראה לי ליישב דברי רי"ז שכתב וז"ל שני מצרני ארעא אחד רוצה לקנות לזרוע והאחר לבנות בו בתים נותנין אותה לבתים ואפילו לא יהיה מצרן, אבל לנוטעה אילנות חשוב מבתי, מציעא (שם) עכ"ל ע"ש. ויש לדקדק בדברי רי"ז מאחר שכתב דנותנין אותה לבתים ואפילו לא יהיה מצרן א"כ קשה אמאי כתב בתחילת דבריו שני מצרני ארעא. ולפי מה שכתבנו לעיל אתי שפיר דמה שכתב רי"ז שני מצרני ארעא הוא משום סיפא דמילתיה שכתב אבל לנוטעה אילנות חשוב מבתי ונותנין אותה לזה שרוצה לנוטעה ולא לזה שרוצה לבנות בה בתים דזה לא מיירי אלא בכה"ג ששניהם הם מצרני ארעא ונותנין אותה לבן המצר הרוצה לנוטעה משום דנטיעה חשוב מבתי, אבל אם זה שרוצה לנוטעה אינו בן המצר, וזה שרוצה לבנות בה בתים הוא בן המצר בכה"ג בן המצר עדיף אעפ"י שרוצה הוא לבנות בה בתים והלוקח רוצה לנוטעה.

וני"ל בהיכא דשניהם מצרני ארעא, דנותנין לזה שרוצה לנוטעה, היינו דוקא בהיכא שבאו שניהם כאחת, אבל אם קדם בן המצר שרוצה לבנותה וקנאה כבר אין יכול בן המצר השני שרוצה לנוטעה לסלקו, דאעפ"י דנטיעה עדיפא מבתי היינו דוקא לענין לכתחילה, אבל אם קדם וקנה אין יכול לסלקו כיון דסוף סוף גם הוא בן המצר דעדיפות דנטיעה מבתי אינה אלימא, דהא אין יכול הלוקח שרוצה לנוטעה לסלק המצרן שרוצה לבנות בה בתים ואעפ"י דנטיעה חשוב מבתי וא"כ

סימן י

מכר כל נכסיו לאחד, האם יש בזה דין בר מצרא

שו"ע: מכר כל נכסיו לאחד אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא ואחרת קנה כאחת, ואפילו אם המצרין ג"כ רוצה לקנות כל נכסיו בכל מקום שהן, אינו יכול לסלקו. (חו"מ סי' קע"ה סל"ו)

השדה האחרת דליכא פסידא דמוכר אית בה דינא דבר מצרא דאל"כ הו"ל לאשמעין דאפילו בהיכא שרוצה לקנות את כל שדותיו נמי לית בה דדב"מ ואפילו דהשתא ליכא פסידא למוכר מטעמא שכתב הרא"ש שאם יצטרך לחזר אחר בן המצר שמא בתוך כך ימלך הלוקח ונמצא מפסיד המוכר דהא זה אינו מצוי שיקנה אדם אחד ביחד כל הנכסים ולפיכך לא תקנו בזה דין מצרין כלל אפילו בהיכא דהמצרין רוצה ליקח כל נכסיו בכל מקום שהם דאין שומעין לו, אלא ודאי בעל כרחך צריך לומר דהרמב"ם ורש"י לא ס"ל כדברי הרא"ש והעיטור והרמב"ן והרשב"א והר"ן והנמוק"י והמאירי ז"ל, וכ"כ הב"י בשם התה"ד כתב דגם האו"ז ומהר"ם ז"ל לא ס"ל כהאשירי בזה.

והנה ראיתי לה' נתיבות משפט (בני"א ח"ד דף מג.) שכתב לדחות דברי תה"ד מכח ד' הג"א בשם האו"ז וז"ל ואני תמיה שבהג"א הביא משם או"ז שכתב מתוך פירש"י משמע שאם יצאו מצרני כולם וערערו וכו' מסלקים את הלוקח דהשתא ליכא רעה למוכר א"נ אם המוכר מתרצה אע"ג דלא יצאו כולם כ"א מצרני אחד מהם מסלקין ליה ע"כ ולא הזכיר גם נפקותא זו ואין לומר דדין יצאו מצרני כולם ודין יצא אחד מהם ורוצה בכולם שקולים הם מחד טעמא דבתרווייהו ליכא פסידא למוכר ונקט חד וה"ה לאידך דא"כ היאך כתב א"נ אם המוכר מתרצה אע"ג דלא יצאו כ"א מצרני אחד מהם מסלקין ללוקח דמשמע דליכא גוונא לסלק ללוקח בשלא יצאו כ"א אחד מהם אלא כשהמוכר מתרצה הרי כשהאחד רוצה בכולם אעפ"י שאין המוכר מתרצה יכול לסלק ללוקח ולא הול"ל אלא דכשהמוכר מתרצה אעפ"י שלא יצא אלא אחד

א. עיין בטור והרא"ש ורי"ו ובהה"מ ונמוק"י שכתבו כן, אבל המאירי הביא דעת י"א דבכה"ג דהמצרין רוצה לקנות את כולם איכא דינא דבר מצרא והמאירי חולק יעו"ש.

ועיין בתה"ד סימן של"ח שכתב דבמיימון ופי"ב ה"ז משכנים) וכן בא"ז משמע דדוקא שאין המצרין רוצה ליקח רק אחת מן השדות אז לית ביה משום דדב"מ משום דלוקח לא יקנה את השאר בלתי זאת נמצא פסידא למוכר אבל אם ירצה המצרין ליקח את כולן אית ביה משום דינא דבר מצרא וה"נ מוכח מפרש"י אמוכר כל שדותיו לאחד ע"ש, ובסימן ש"מ כתב דגבי מוכר כל שדותיו לאחד מסיק א"ז כפירש"י וכן מהר"ם דאם המצרין רוצה בכולן אית בה משום דינא דבר מצרא ולא כאשירי דכתב הואיל ודבר שאינו מצוי הוא למוכר שימצא אחד שיקנה כל שדותיו כאחת לא הטריחוהו למוכר לחזור על המצרנות וא"ז ומהר"ם לא ס"ל האי סברא דלא הטריחוהו אפילו לגבי מוכר דאין משום ועשית הישר והטוב וכו' ע"ש.

הנה ממ"ש הרמב"ם אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא והאחרת קנה כאחד ע"ש, משמע דבן המצר אינו רוצה לקנות רק אותה שדה שהיא בן המצר שלו משו"ה אינו יכול לסלק הלוקח שקנה שתיהן בבת אחת, אבל אם גם הוא רוצה לקנות שתיהן בבת אחת יכול לסלק את הלוקח מאותן שתי השדות שקנה.

וגם מפירש"י שכ' שזה לא יקנה השאר שימשוך ידו בשביל זו ובמקום פסידא דמוכר לא תקון דינא דבר מצרא, משמע דאם בן המצר רוצה לקנות גם את

ואינו חפץ בכולם שומעין לו, ועוד דטפי הול"ל נפקותא
זו דכשהאחד חפץ בכולם דהויא רבנותא טפי מנפקותא
דכשהמוכר מתרצה דמלתא דפשיטא הוא לפי"ד רש"י
כיון דתקנה זו לתועלתו היא יכול לומר אי אפשר
בתקנת חכמים כגון זו ע"ש.

הנה אין בדקדוקים אלה הכרח לומר דלא כתה"ד ז"ל
מאחר דרש"י פירש דמיירי דהמצרן אין רוצה
לקנות אלא שדה אחת ואם איתא הו"ל לרש"י לפרש
דמיירי אפילו בהיכא שרוצה לקנות כל נכסיו דאפ"ה
לית בה דדב"מ, וכן משמע מדברי הרמב"ם שפירש
כפירש"י ומזה הוציא כן התה"ד ז"ל דס"ל דלא כד'
הרא"ש ז"ל, ומאי דלא נקט האו"ז נפקותא זו אליבא
דרש"י אינו משום דס"ל דלית בה דדב"מ אלא משום
דהוה כדן יצאו כולם כיון דליכא פסידא להמוכר, אבל
בשנתרצה המוכר הו"א כיון דאיכא פסידא למוכר
אע"ג שמתרצה בזה הויא מלתא דלא שכיחא דמתרצה
להפסיד משום המצרן, ולא יכול לומר א"א בתקנת
חכמים דהא מגיע הפסד ללוקח והו"א דלא תקינו
בכה"ג דדב"מ כלל קמ"ל האו"ז דאם מתרצה המוכר
מסלקי ליה ללוקח הואיל ובעבור המוכר הוא והרי הוא
מתרצה ומ"ש ביצאו מצרני כולם דאית בה דדב"מ כיון
דהשתא ליכא רעה למוכר וה"ה בשיצא אחד מהם
ורוצה לקנות כולם כיון דליכא פסידא למוכר יש בה
דדב"מ כמו ביצאו מצרני כולם, וכמ"ש הנת"מ באין
לומר, ולפי"ז צריך לומר דאם רוצה לקנות את כולם
שכיחא טפי מהיכא שמתרצה המוכר להפסיד ומ"ה
הוצרך האו"ז לאשמעין דגם בכה"ג שמתרצה המוכר
יש בו דדב"מ.

ב. והנה ה' נת"מ כ' וז"ל ואפשר שבעל ההגהות סובר
דאע"ג דרש"י סובר ותלי כוליה טעמא
בפסידא דמוכר שזה הלוקח לא יקנה את השאר מ"מ
אף כשהאחד חפץ בכולם דלית ליה פסידא למוכר אין
שומעין לו לסלק ללוקח וטעמא דמילתא דכיון שעל
הסתם אין המצרן רוצה כ"א בקרקע שבצדו לבד
ובכה"ג איכא פסידא למוכר שזה לא יקנה השאר לא
תקון רבנן ביצא אחד מהם בלבד דדב"מ כלל ואף

כשרוצה בכולם דלא פליגי רבנן, וכוונתו בין אם בעל
המצר רוצה לקנות שדה אחת מהם ובין אם רוצה לקנות כל
השדות לא פלוג רבנן ולא תקנו דינא דב"מ בזה. והכי דייק
לשון רש"י (בב"מ קח: ד"ה משום דינא) שאחר שכתב שלא
תקנו לעשות רע למוכר וכו' חזר ואמר ובמקום פסידא
דמוכר לא תקון רבנן, כנראה שכוונתו לומר דבמקום
דעל הסתם איכא פסידא דמוכר אף במציאות רחוק
דלא ליתי ליה פסידא ליכא דדב"מ דלא תקון רבנן
בכה"ג כלל אבל ביצאו מצרני כולם או אפילו אחד
מהם והמוכר מתרצה בהפסדו דמלתא דשכיחא היא
לאהבת המצרן וכיוצא בזה, ודאי בהא פלוג רבנן, ויש
סעוד לזה מדברי הרב הנמק"י שאחר שכתב פ' רש"י
בסתם כתב וכתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל דאפ"ה אמר בן
המצר אני אקנה הכל אין שומעין לו וכו' דכיון דאפשר
דמטי מיניה פסידא לא תקנו בו דדב"מ ע"כ עכ"ל
הנת"מ יעו"ש.

הנה מה שפירש בכוונת רש"י במה שחזר ואמר
ובמקום פסידא דמוכר לא תקון רבנן שנתכוין
לומר במקום דמן הסתם איכא פסידא דמוכר אפילו
במציאות רחוק דלא ליתי לידי פסידא ליכא דדב"מ
דלא תקון רבנן בכה"ג כלל, נראה לדחות בפשיטות
דמ"ש רש"י ובמקום פסידא דמוכר לא תקון דינא דבר
מצרא הוא נמשך על לקמן ולא חוזר על האי דינא
דמכר כל נכסיו לאחד, דז"ל רש"י ובמקום פסידא
דמוכר לא תקון דב"מ כדאמר לקמן הני ציירי והני שרו
לית בה משום דינא דבר מצרא עכ"ל ע"ש. הרי שרש"י
כתב לראיה בהיכא דאיכא פסידא דמוכר לא תקון
רבנן דב"מ מההיא דאמר לקמן הני ציירי והני שרו
דלית בה דינא דבר מצרא וכמו שפירש"י לקמן בד"ה
לית בה משום דינא דבר מצרא דפסידא דמוכר הוא
דאמר לזוזי צריכנא ע"ש. וא"כ אין כאן כפילות לשון
כדי שנאמר דהא דחזר ואמר ובמקום פסידא דמוכר
לא תקון רבנן שנתכוין לומר דאפילו במציאות רחוק
דלא ליתי לידי פסידא ליכא דדב"מ דלא תקון רבנן
בכה"ג כלל וזה ברור ולכן דברי הרב נתיבות משפט ז"ל
בזה תמוהים וצ"ע.

ועוד קשה במה שכתב דכשהאחד רוצה לקנות כל נכסיו לית ביה דב"מ משום ל"פ רבנן כיון דהוא מלתא דלא שכיחא ואילו בשמתרצה המוכר להפסיד לית ביה דדב"מ דמלתא דשכיחא היא שמתרצה בהפסדו ובהא פלוג רבנן דמנא לן לחלק בזה, דלכאורה נראה דהא שמתרצה להפסיד היא מלתא דלא שכיחא טפי מהא דרוצה לקנות כל נכסיו, ולכל הפחות יש לומר דשוין הן במאי דלא שכיחי, אבל מנ"ל לומר דהא שמתרצה שכיחא טפי מהא דרוצה לקנות כל נכסיו.

ועוד אפ"ל נימא כד' הנת"מ שדעת האו"ז והג"א ז"ל כן הוא מ"מ קשה מנ"ל לומר דרש"י ס"ל כן, דהא י"ל לרש"י או דבתררוייהו אין בהם דדב"מ או דבשניהם יש בהם דדב"מ אבל לחלק ביניהם כד' הנת"מ מנא להו, ומה שהביא סעד מד' הנמוק"י שהביא פירש"י בסתם והביא אח"כ ד' הרשב"א והר"ן, אין ראיה מדברי הנמוק"י שנתכוון לומר כן אליבא דרש"י ז"ל, ולכן נראה עיקר בזה כדברי ה' תה"ד ז"ל ודלא כה' נת"מ ז"ל.

ועיין בשם הרמ"ך ז"ל בפירש"י צריך לעיין זה כי הוא הלך בדרך זה ולא עוד אלא אע"ג דלא קיימי כולו ארעתא אחד מיצרא ואמר ב"מ ללוקח אנא זבננא להו לכולהו ארעתא דזבנת מיניה כיון דאנא ב"מ בחדא ארעא ואי לא בעית דאיזבנינהו לכולהו ארעתא זבין לי מיהא הך דקיימא אמיצרא דילי דינא קאמר, מיהו נראה לומר דהיכא דאתו כל בני מצרא בהדי הדדי בהא הוא דאיכא למימר דלית בה משום דינא דבר מצרא דמצי לוקח אמר לא בעינא לזבוני לכולהו כי היכי דלא ליפשו שטרי עילואי והיכא דאמרי ליה זבון לחד מיננא או לכולנא בשטרא חדא נראה לומר דהדין עמהם ולא מצי אמר להו לא ניח"ל דליפשו בעלי דינים עילואי כיון דלא מפשי שטרי עילואי וצ"ע, ואפשר לומר שיותר טענה חזקה היא זו דלא ליפשו בעלי דינים כדאמרין גבי אמר ליה זבין לחד זבין לתרי וצ"ע וכו' ע"ש. הרי מבואר בדברי הרמ"ך לרש"י אם א"ל מכור לי כל ארעתא דזבנת מיניה דהדין עמו בזה ודלא כה' נת"מ ז"ל.

ג. ועיין עוד בשם"ק שכתב וז"ל ומיהו לפירוש הר"מ נר' דאע"ג דקיימי כל ארעתיה אחד מיצרא לית בה משום דינא דבר מצרא שהרי כתב בפ"ב מהלכות שכנים המוכר כל נכסיו לאחד אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה שדה שהרי היא ואחרות קנה כאחת עכ"ל, ואע"פ שמלשון זה יש להבין דוקא בן המצר של שדה אחת מאותן שדות שמכר הוא שאינו יכול לומר מכור לי שדה זו בלבד כיון שמכרה עם האחרות אבל אם א"ל מכור לי כל מה שמכרת לזה כיון שאני בן המצר שלך באחת מן השדות והלוקח לא היה בן המצר שלך כלל הדין עמו, וכן פירשו קצת מפרשים מ"מ מדברי הר"מ שכתב בפ"ז בסמוך נראה בהפך שהוא כתב בענין זה (פי"ב ה"ט) וז"ל וכן המוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב או שמכר כדי ליתן מנת המלך וכו' אין באחד מאלו דין בן המצר אלא זכה הלוקח, ולמה אין בהם דין בן המצר שכל אלו טרודין הם למכור ומשום צורך גדול מוכרין ואם תאמר יש בהם דין בן המצר לא ימצאו לוקח שהרי אומר למה אטרח ואקח כדי שיבוא זה ויטלק אותי ואין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המצר מעות ויקנה עכ"ל. וכ"נ שדעתו לומר כן גבי מאן דזבין כל נכסיו לחד גברא דודאי לא עביד איניש דמזבין כל נכסים אלא מפני צורך גדול ודוחק שעה ואי אמרת דמצי ב"מ לאפוקינהו מיניה לא משכח לעולם מאן דזבין מיניה כי היכי דלא ליפקיה ב"מ מהנהו נכסי וכו' צ"ע, והרב אל ברצלוני כך כתב דאע"ג דקיימי כולו נכסי אמיצרא דהאי גברא לית בה משום דינא דבר מצרא מה"ט דכתיבנא ע"כ הרמ"ך, עכ"ל השם"ק יעו"ש.

ומ"ש הרמ"ך בדעת הרמב"ם הוא שלא כדברי התה"ד והלח"מ (בפי"ג מה"ש ה"ח) שכתב וז"ל יש מי שאומר דרבינו מפרש בההיא דכתב בפ"ב דהמוכר כל שדותיו לית ביה דדב"מ דאי אמר מצרן אנא זבנינא לכולהו נכסי דיכול לומר כן, ודקדוק לשון הרמב"ם מורה כן שכתב אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח וכו' שהרי היא והאחרת קנה כאחד משמע שאם האחר רצה לומר לו אני אקח שניהם הדין עמו, אע"פ

אז"נ דף ס"ו ע"ב ד"ה ואי וי"ל דחשיב כמו גיזום לפי שאין אדם רגיל למכור קרקעותיו כלל ומ"ה חשיבא אסמכתא אם נותן לו קרקע בחובו ע"ש.

ועיין פתחי תשובה (ס"ק טז) שכתב בשם הרב שער משפט דאם רוצה לקנות יפה אם יצטרך להודיע למצרן רע למוכר שמא בין כך יומכר השדה יפה ולא שכיח לקנות שדות שאין אדם מוכר קרקעותיו אם לא ע"י דוחק כמ"ש התוס' פאז"ל דף ס"ו ע"ב וכו' ע"ש.

וא"כ כיון דבמוכר קרקע אחת יש בו דין דב"מ אעפ"י שאין אדם רגיל למכור קרקעותיו אם לא שיש לו צורך ואפ"ה חל עליו דב"מ א"כ ה"ה במוכר כל נכסיו נמי אעפ"י שאין רגיל למכור כל נכסיו אא"כ לצורך גדול ושעת הדחק מ"מ יש בו משום דינא דבר מצרא כמו במוכר קרקע אחת, ואכתי צ"ע דהא פשיטא שיש לחלק בין מוכר קרקע אחת ובין מוכר כל נכסיו, דהתם בודאי יש לומר דהוה לצורך גדול ושעת הדחק טפי ממוכר קרקע אחת וגם הרמ"ך כתב וכו' צ"ע, ועיין ער"ה (אות כ).

עכ"פ לענין דינא אין דין זה מוסכם דלא נפיק מפלוגתת הראשונים ז"ל ויכול הלוקח לומר קי"ל כהפוסקים ז"ל דס"ל דלית ביה דב"מ ובפרט שהשו"ע פסק כן וז"ב, וכן הרא"ש והטור ורי"ו והר"ן והנמוק"י דבתראי נינהו הכי ס"ל וכן דעת הה"מ ז"ל (ועיין מ"ש לקמן סימן יא).

נקטינן לדינא:

מכר כל קרקעותיו לאחד אין בעל המיצר יכול לסלקו אפילו אם הבר מצרא רוצה לקנות כל הקרקעות, מאחר ודין זה מחלוקת ראשונים ויכול הלוקח לומר קים לי.

שיש לדחות זה ולומר דה"ק שהרי היא והאחרת קנה כאחת ואין יכול לומר לו אקח שניהם דאין לו כח אלא ע"ז שהוא בן המצר ולא על אחר שאינו בן המצר ומ"מ דקדוק לשונו משמע כפירוש קמא וכ"כ בתה"ד סימן של"ח וכו' ע"ש.

הנה גם לפי מ"ש שיש לדחות היינו דוקא בהיכא שאין האחרת בן המצר רק האחת בלבד אבל אם שתיהן עומדות על המצר שלו יכול לומר אני אקח שניהם אבל לפירוש קמא יכול לומר לו אני אקח שניהם אעפ"י שאין בן המצר אלא אחת מהשדות, ואילו להרמ"ך ס"ל אליבא דהרמב"ם אפילו כששתי השדות קיימי אחד מיצרא אין להם דין בן המצר כלל אפילו כשרוצה ליקח שתיהם מטעמא דמסתמא אין אדם מוכר כל נכסיו אלא לצורך גדול ודוחק שעה ואי אמרת דאית בהו דינא דבר מצרא לעולם לא משכח מאן דזבין מיניה, וכן הוא דעת הרב אלברצלוני ז"ל.

אבל בעיקר ד' הרמב"ם נראה דס"ל דאם חפץ לקנות כל נכסיו יש בו דב"מ מדכתב הטעם שהרי הוא קנה אותה עם האחרות כאחת ולא כתב הטעם שכתב לקמן דאין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המיצר מעות ויקנה משמע דהכא גבי מוכר כל נכסיו לא הוי טעמא אלא משום שהלוקח קנה השדה עם האחרות כאחת ואילו המצרן אין רוצה לקנות רק שדה אחת וכמ"ש התה"ד והלח"מ ז"ל, דאם נימא כדברי הרמ"ך ז"ל הו"ל להר"מ לכתוב דין זה עם המוכר ברחוק וכו' ולכתוב טעם זה על כולם וממאי דלא כתב כן אלא כתב דין זה בפ"ע וטעמו בו, משמע מזה דלא כהרמ"ך ז"ל.

ועוד מ"ש הרמ"ך הטעם דודאי לא עביד איניש דמזבין כל נכסים אלא מפני צורך גדול ודוחק שעה יש לומר בלא"ה אפילו למכור קרקע אחת כתבו התוס' בפ'

סימן יא

מכר שתי שדותיו לאחד והיה חבירו מצרן על אחת מהן,

האם יש דין בר מצרא

שו"ע: מכר כל נכסיו לאחר אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא והאחרת קנה כאחד, ואפילו אם המצרן ג"כ רוצה לקנות כל נכסיו בכל מקום שהן אינו יכול לסלקו. (חו"מ סי' קע"ה סל"ז)

משא"כ אם כבר קנה האחד שניהם אין המצרן לאחד מהם יכול לסלקו כנלע"ד ברור עכ"ל ע"ש. וע' בנתיבות (ס"ק ל"ג) שכ' דוקא כל נכסיו אבל שני שדות לא ע"ש.

והנה לכאורה מדברי רש"י ב"מ (ק"ח ע"ב) שכתב בד"ה מוכר כל שדותיו לאחד, בכ"מ שהן זו במזרח וזו במערב ויצאו מצרני אחת מהן וערערו ע"ש, וכ"כ האו"ז (ק"ח ע"ב סי' שנ"א) והנמוק"י ע"ש, משמע דאפילו לא מכר רק שתי שדות נמי אין בו דינא דבר מצרא וכמ"ש הט"ז, אבל מדברי המאירי שכתב וז"ל מי שמכר כל נכסיו לאחד והיה לקרקע אחד שבו מצרן שרוצה ליקח אין בו דינא דבר מצרא ואינו יכול לסלקו הואיל וכל נכסיו מכר לו כאחד נוח לו משימכור לזה אחד ולזה שתיים ע"ש, משמע שמיידי שמכר שלש שדות כאחד, ואפשר לדחות שלא דוקא הוא וה"ה אם מוכר שתי שדות נמי אין בו דינא דבר מצרא.

ב. וראיתי בדברי חיים (דיני אחים ומצרנות סי' ה') שהביא דברי הסמ"ע והש"ך וכתב ולא אדע למה לא הביאו דברי הד"מ (סי' זה אות ט"ז) ע"ד הב"י במעשה שבא לידו בבית וחנות תחתיה ושכר אחד הבית ואחד החנות הביאו הרמ"א (ס"ב בהג"ה) וז"ל הד"מ אבל במה שכ' הב"י דאם קדים אחד מהם וקנאו השני מסלקו זה צ"ע הא אמרינן פ' המקבל במכר כל נכסיו לאחד לית ביה דין מצרנות וא"כ ה"ה כאן במכר ביתו וחנותו בב"א אין הבעל המצרן לאחד מהן יוכל לסלק ללוקח, ואם נאמר שנחשב כשדה אחת וכ"א מצרן לשניהם א"כ הוי כמצרן אחד שקדם וקנה עכ"ל, הרי להדיא דאף דבית וחנות הוי רק כשני שדות סמוכין

א. עיין בסמ"ע (ס"ק ס"ב) שכתב וז"ל לעיל סי"ג בהג"ה, כתבתי דנראה דאם אין לו אלא ב' שדות ומכרן לאחד ^{דש"ך} דיש בו דין המצרן דשכיח הוא דהמצרן ג"כ יקנה אותן, ולפ"ז מ"ש המחבר ז"ל שהרי היא והאחרת קנה כאחד, האחרת ר"ל כל האחרות והלשון לא משמע הכי ע"ש. ועיין בש"ך (ס"ק י"ב) שכ' נ"ל פשוט דתלוי הכל בשתי שדות ואפילו לקח מאחד יכול לסלקו מאחד ומ"ש המחבר אחד שלקח משנים לרבותא כתב משנים דאפ"ה אינו יכול לסלקו מחציו, ומ"ש בסעיף ל"ו שהרי היא והאחרת קנה כאחד ר"ל כל האחרות והראיה שהרי התחיל מכר כל נכסיו וסיים שהרי היא והאחרת עכ"ל ע"ש.

אבל הט"ז כ' משמע דאין לו אלא שנים או יש לו הרבה ואין רוצה למכור רק שנים וזוהי נמי כן דאפשר שלא ירצה המצרן לקנות גם אותו השני ובתוך כך ימלך הלוקח ולא ירצה ליקח שני השדות יחד ויהיה פסידא למוכר, וכ"מ מסקנת סמ"ע (ס"ק ס"ב), ואין להקשות ממ"ש ב"י סוף סי' זה וז"ל מעשה בא לידי בבית וחנות תחתיו אחד שכר הבית ואחד שכר החנות ואח"כ רצה שוכר החנות לקנות הבית והחנות וגם שוכר הבית היה רוצה לקנותם שהבית הוא בתוכה ולחנות הוא מצרן והבעל לא היה רוצה למכור את הבית לבדה אלא עם החנות הכל ביחד, ופסקתי וכו' הלכך אם כל אחד רוצה לעמוד בשלו קונים אותו ביחד ושמיין ביניהם כמה דמי הבית כמה הם דמי החנות עכ"ל, ש"מ דלא מועיל להאחד שקנה הבית והחנות להחזיק שניהם אעפ"י שאין השני מצרן אלא לאחד מהם, התם שאני דלא קנה עדיין שום אחד מהם אלא רוצים עכשיו לקנות,

ליתא להך חששא, ומ"מ אכתי יש לצדד דאפילו כשידוע לנו שהמצרן רוצה לקנות כל נכסיו אין בו דינא דב"מ, דיש לחוש שמא חזר בו המצרן מרצונו זה לקנות כל נכסיו ובתוך כך שהולך להודיעו למצרן ימלך הלוקח מלקנות כל נכסיו ונמצא שיש פסידא למוכר, אבל בהיכא דהמצרן עומד לפנינו בשעת המכירה ומוכן לקנות כל נכסיו כמו האחר שנזדמן למוכר, אם מכרן לאחר יש בו דינא דבר מצרא, והב"י מייירי בכה"ג דהרי הוא שוכר החנות או הבית מהמוכר ונמצא בחנות או בבית של המוכר.

ג. וז"ל המאירי מי שמכר כל נכסיו לאחד והיה לקרקע אחד שבו מצרן שרוצה ליקח אין לו דינא דבר מצרא ואינו יכול לסלקו הואיל וכל נכסיו מכר לו כאחד נוח לו משימכור לזה אחד ולזה שנים ויש אומרים שאם היה מצרן זה רוצה ליקח את כולם מסלקו, ולא יראה לי כן אא"כ היה מצרן לכולם הואיל ואין הדבר מצוי סלקוהו מדין זה מכל וכל עכ"ל ע"ש. ונראה לכאורה דאפילו עומד המצרן לפנינו ורוצה לקנות כל נכסיו נמי הואיל ואין הדבר מצוי סלקוהו מדין זה מכל וכל. ואפשר לצדד שדוקא אם מכר כבר לאחר אז אינו יכול לסלקו, אבל אם עדיין לא מכר והמצרן עומד לפנינו וחפץ לקנות כל נכסיו כמו האחר דהמצרן קודם להאחר אבל אם עבר ומכר אין מוציאין מהלוקח. (ומ"מ נר' יותר כהצד הראשון שכתבנו דא"י לעכב המצרן את המוכר מלמכור להאחר).

ועיין בשמ"ק ב"מ ק"ח שהעתיק ד' הר"מ שהרי היא ואחרות קנה כאחת ע"ש. ועיין פ"ת (ס"ק י"ב) שכתב ועיין בנה"מ שדעתו כהש"ך אולם בתשובת ח"ס חח"מ סי' צה פסק כהט"ז וכמשמעות הסמ"ע וכתב דלא שבקינן ד' סמ"ע וט"ז מפני מ"ש הש"ך בימי חורפו ורוצה להגיה אחרות במקום אחרת דליתא ע"ש, וקצת תימא על הח"ס שלא הזכיר מדברי הרמ"א בד"מ שהביא ה' דב"ח וכן שלא עמד ע"ד הט"ז מדברי הב"י ועיין ברמב"ם (פי"ב מה"ש ה"ז) שכ' שהרי היא והאחרת קנה כאחד ע"ש, ודלא כשמ"ק שהעתיק אחרות ומשמע אפילו אם מכר שתי שדות אין בו דינא דבר מצרא

זל"ז ואפ"ה הוי כמוכר כל נכסיו ושדותיו דאין למצרן קדימה דהא כתב הד"מ דאם נחשב כשני שדות הוי כמוכר כל שדותיו וצ"ע עכ"ל ה' דברי חיים יעו"ש.

והיה נ"ל ליישב דברי הב"י דס"ל דבשני שדות לא חשיב כל נכסיו לאחד ומשו"ה כתב דהשני מסלקו דבכה"ג יש בו דין מצרנות וכמ"ש הש"ך, אלא שקשה ע"ד הט"ז שכתב דהתם שאני דלא קנה עדיין שום אחד מהם אלא רוצים עכשיו לקנות משא"כ אם כבר קנה אחד שניהם אין המצרן לאחד מהם יכול לסלקו ע"ש, דהא מבואר בדברי הב"י דאפילו קדים אחד מהם וקנאו השני מסלקו.

אבל נ"ל ליישב בדרך אחרת, דמייירי שלפני שימכור לאחד מהם, היה ידוע דשניהם חפצים לקנות הבית עם החנות, ובכה"ג לא שייך הטעם שכתב הרא"ש דאין מצוי לקנות שניהם ובתוך כך שילך לימלך עם המצרן לא ירצה המצרן לקנות שניהם, ושמא בתוך כך ימלך הלוקח מלקחת שני השדות ביחד ויהא פסידא למוכר, דהכא כבר ידוע למוכר ששניהם חפצים לקנות אותם הבית והחנות בבת אחת וא"כ שפיר כ' הב"י דאם קדים האחד וקנה שניהם דהשני מסלקו ולעולם בהיכא שאין ידוע דהמצרן רוצה לקנות שניהם אין בו דינא דב"מ אפילו במוכר שתי שדות בלבד.

ומה שכ' הרא"ש והטור והשו"ע ואפילו אם המצרן ג"כ רוצה לקנות כל נכסיו בכ"מ שהן אינו יכול לסלקו, היינו שנודע לאחר שמכר כל נכסיו לאחד, שהמצרן ג"כ רוצה לקנות כל נכסיו בכ"מ שהן והטעם הוא כמ"ש הטור והביאו הסמ"ע ס"ק ס"ג לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו יחד לפיכך כשיזדמן אחד אין לו להודיעו למצרן דשמא בתוך כך ימלך הלוקח ולא תקנו טוב וישר למצרן להפסיד למוכר ע"ש, וטעם זה אינו שייך אלא כשלא נודע מתחלה דהמצרן רוצה לקנות כל נכסיו ובכה"ג אם נצריך המוכר להמלך במצרן ולהודיעו שמא בתוך כך ימלך הלוקח.

אבל כשהדבר ידוע שהמצרן רוצה לקנות את כל נכסיו נראה דבכה"ג שייך בו דינא דבר מצרא דהא

וכמ"ש הסמ"ע דהלשון לא משמע הכי וע' בלח"מ פי"ג מה"ש ה"ח וע' ש"ך ס"ק ס"ה ע"ש.

ושו"ר להכנה"ג (בהגה"ט אות ס"ה) שכתב יראה מדברי רבינו ב"י ז"ל שדין זה אפילו כשאין לו אלא שני שדות והסמ"ע מגמגם בזה וע' בספר משפט צדק ח"א סי' י"ב י"ג עכ"ל. ע"ש. ונראה שנתכוון הכנה"ג למה שהביא הב"י פירש"י שכתב אחד במזרח ואחד במערב ע"ש וכמו שדייקנו לעיל. ויש קצת תימא דא"כ הול"ל יראה מדברי רש"י שהביא הב"י כיון שזהו לשון רש"י ולא דברי הב"י, ועו"ק שלא עמד הכנה"ג מדברי הב"י בסוף סי' זה שנראה לכאורה דס"ל דבשני שדות יש בו דינא דב"מ וכמו שהקשה הד"מ על הב"י בס"ק י"ט ע"ש.

ד. ושו"ר לה' נתיבות משפט וני"א ח"ד) שכתב וז"ל ומ"ש ואפילו יאמר בעל המצר וכו' הוא לשון הרא"ש ז"ל שם אלא שמדברי רבינו נראה שאפילו יבא בעל המצר בשעת מכירה לעכב על המוכר ולומר אני אקנה כל נכסיד בכ"מ שהם אין שומעין לו שאל"כ לאחר מכירה מה טיבו של מוכר שהוא מדבר כנגדו אני אקנה נכסיד וכו' ומדברי הרא"ש אינו נראה כן שכתב הילכך כשיזדמן לו לוקח אין לו להודיע למצרן דשמא בתוך כך ימלך וכו' משמע דדוקא אין לו להשהות המכר עד שיוודע למצרן דשמא בתוך כך ימלך וכו' אבל אם ידע ועכב ואמר אני אקנה הכל שומעין לו. ויש ליישב לשון רבינו דאחר מכירה קאמר דוקא שהמצרן רוצה לסלק ללוקח והמוכר מעכב על ידו מפני הפסדו וע"ז משיב לו המצרן ואקנה כל נכסיד באופן שאין לך שום הפסד בדבר וכו' עכ"ל ע"ש, הרי ממש כמו שכתבתי לעיל ליישב דברי הב"י בסוף סי' זה דמיירי בכה"ג שידע ועכב לומר שהוא ג"כ רוצה לקנות הבית והחנות בבת אחת ומשו"ה כ' הב"י דאם אחד קדים השני מוציא ממנו דיש בו דינא דבר מצרא.

אמנם מדברי נתי"מ אין הוכחה דס"ל דבכה"ג מוציא גם כשעבר ומכר לאחר, שאע"ג שכ' דאם ידע ועכב שומעין לו י"ל דה"ד לכתחלה, אבל אם עבר ומכר אין מוציאין מהלוקח וכן כתבנו לעיל לצדד בדברי

המאירי ז"ל אבל העיקר בזה נראה כדברי הב"י דמאחר דיש בכה"ג דינא דבר מצרא אפילו אם עבר ומכר מוציא ממנו כמו בכל דוכתא שיש בו דינא דבר מצרא אפילו אם עבר ומכר מוציא ממנו דקי"ל דהמצרן מוציא מיד הלוקח.

אבל הרמ"א בד"מ שהקשה ע"ד הב"י שכתב דאם קדים אחד מהם וקנאו השני מוציא מידו והקשה ע"ז הרמ"א דהא קי"ל במוכר כל נכסיו לאחד לית ביה דין המצרנות וה"ה כאן במכר ביתו וחנותו בבת אחת אין הבעל המצרן לאחד מהן יוכל לסלק ללוקח נראה דס"ל דבמוכר כל נכסיו לאחד דאפילו נודע למצרן ובא לעכב על ידו דאין שומעין לו כיון דלית בכה"ג דינא דב"מ ומ"ה הקשה על הב"י שכ' דהשני מסלקו.

אלא דאכתי יש לדקדק בדברי הרמ"א דהו"ל להקשות עדיפא מינה שאפילו בא לעכב על ידו דאין שומעין לו וכ"ש אם מכר כבר לאחר דאין מסלקין אותו, ועו"ק שהרי מדברי הרא"ש אין נראה כן וכמו שכתבנו לעיל וגם ה' נתי"מ כתב כן וא"כ מאי מקשה על הב"י דנימא דהב"י משמע ליה מדברי הרא"ש דבכה"ג יש בו דינא דבר מצרא אפילו להוציאו ולסלקו.

ואפשר דמשמע להרמ"א מ"ש הב"י ואפילו קנאו שוכר הבית יוציא שוכר החנות מידו מטעם מצרן וכן אם שוכר החנות קנה הבית שוכר הבית מסלקו מטעם המצרן ע"ש, היינו אפילו שלא היה בשעת מכירה קאמר שמוציא מטעם מצרן ובכה"ג נר' שדעת הרא"ש אין בו דינא דבר מצרא כיון שיש לחוש כשילך לחפש אחריו לקנות החנות והבית יחזור בו ובתוך כך יש חשש שגם הלוקח שעמד לקנות החנות והבית יחזור בו ונמצא שהמוכר אית ליה פסידא, ומשו"ה הקשה ע"ד הב"י כיון שמכר כל נכסיו אין בזה דינא דבר מצרא ואמאי כ' הב"י שמוציא ממנו מטעם מצרן. ונראה שלפי הרמ"א גם אם בא לעכב שלא למוכרו לאחר אין שומעין לו. ומ"ש להקשות דאין בעל המצרן לאחד מהן יוכל לסלק הלוקח, משום דהב"י כ' שהשני יכול לסלקו כתב הרמ"א כיון דאין בו דינא דבר מצרא בכה"ג אין יכול לסלקו, אבל ה"ה דס"ל דאם בא לעכב נמי דאין

נקטינן לדינא:

א. מי שקנה שני בתים או שני קרקעות אפילו סמוכין זה לזה, והיה חבירו מצרן על אחת מהן, אין דין קדימה לבעל המצרן, ואין יכול להוציאה מיד הקונה, ואף שהיה ידוע דהמצרן רוצה לקנותם.

ב. ואם היה המצרן בשעת המכירה ואמר שהוא מעוניין לקנות הכל, יש לו דינא דבר מצרא לעכב על הקונה, ואפילו עבר ומכר מוציאין מיד הלוקח כמו בכל מקום שיש דינא דבר מצרא דהמצרן מוציא מיד הלוקח לדעת הב"י ולדעת הרמ"א אינו מוציא מיד הלוקח.

שומעין לו. כך נ"ל לפרש דברי הרמ"א בד"מ, אבל לעולם י"ל דהב"י מיירי שהמצרן היה עומד בשעת מכירה ובכח"ג גם להרא"ש יש לו דינא דבר מצרא ומ"ה כ' דהשני מסלקו.

ולענין דינא נראה עיקר כמשמעות רש"י והא"ז והנמוק"י ולשון הרמב"ם והשו"ע דאפילו בשתי שדות אין בו דינא דבר מצרא, ואפילו אי נימא דלא נפיק הך דינא מפלוגתא הא קי"ל דהלוקח הוי מוחזק כמ"ש בסעיף מ"ה ויכול לומר קי"ל כהפוסקים שאין בכח"ג דינא דבר מצרא ובפרט שכך מבואר בדברי הרמ"א שבד"מ וכ"ה דעת הח"ס דהעיקר כהסמ"ע והט"ז וכ"נ דעת ה' דברי חיים ז"ל.

סימן יב

מכר כל נכסיו לאחד, האם יכול הבר מצרא לסלק את הלוקח

שו"ע: מכר כל נכסיו לאחד אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא ואחרת קנה כאחד, ואפילו המצרן ג"כ רוצה לקנות כל נכסיו בכל מקום שהן אינו יכול לסלקו. (חו"מ סימן קע"ה סל"ו)

א"נ י"ל דכוונתו לומר כיון שהקניה היתה כאחת אין דין בן המצר אא"כ קונה את שתיהן ויכול לומר לו הלוקח או תקנה שתיהן, או לא תקנה שום אחת מהן, וכוונת הר"מ ז"ל שלא יוכל לקחת אחת שהוא בן המצר עליה ולהשאיר לו השדה השניה אלא מצי הלוקח לומר לו או תקח את שתיהן או לא תקח שום אחת מהן, ואם הוא רוצה ליקח את שתיהן יש בזה דד"מ ולא יוכל הלוקח לעכב עליו.

ובזה מדוייקין דברי הר"מ שכתב אין בן המצר מסלק הלוקח מאותה השדה דמשמע דוקא כשרוצה לסלקו מאותה השדה בלבד הוא דאין יכול לסלקו, אבל אם רוצה לסלקו משתיהן הדין עמו, שאם נאמר שדעת הר"מ אפילו כשרוצה לסלקו משתיהן אינו רשאי א"כ הו"ל לומר אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח והוה משמע מסתמא בין משתיהן ובין מאחת מהני ואמאי דייק לכתוב אין מסלק את הלוקח מאותה שדה אלא ודאי כדי לאשמעין כשבא לסלקו

א. עיין ברמב"ם (פי"ב ה"ו משכנים) שכתב את תחילת לשון השו"ע אבל לא כתב את הסיפא של השו"ע באופן שרוצה המצרן לקנות את כל השדות, ונראה בכוונת דבריו דכיון שקנה שתיהן כאחד אי אפשר שנאמר בחלקו יהא דד"מ, ובחלקו לא יהא דינא דב"מ, דחכמים לא תיקנו דד"מ אלא בסילוק המכירה כולה ולא בחלקה, והכא כיון שאין בן המצר אלא על שדה אחת מהן אין בה דין בן המצר כלל.

ועיין בלח"מ (פי"ג ה"ח) שכתב אע"פ שיש לדחות ולומר דה"ק שהרי היא והאחרת קנה כאחת ואין יכול לומר לו אקח שניהם, דאין לו כח אלא ע"ז שהוא בן המצר ולא על אחר שאינו בן המצר ע"ש, ונראה שנתכוון למה שכתבנו דכיון שאינו בן המצר על שתיהן ולא יוכל לומר לו אקח את שתיהן מ"ה אין בן המצר על שום אחת מהן כיון שלא תיקנו דד"מ בכח"ג על חלק כן יהא דד"מ, ועל חלק לא יהא דד"מ, כשהקניה היתה כאחת.

פסידא למוכר אית ביה דדב"מ, וכמ"ש הב"י, דאם איתא דס"ל כד' הרא"ש ז"ל א"כ הו"ל לפרש כמ"ש הרא"ש דאפילו שרוצה לקנות את כולן נמי לית ביה דדב"מ ומטעמא שכתב הרא"ש דחיישינן שמא ימלך הלוקח כיון שזה אינו מצוי שיקנו כל שדותיו כאחת, ואין זה ענין למ"ש הלח"מ ע"ד רמב"ם ז"ל. דבדעת הר"מ אפשר לפרש כמ"ש הלח"מ אבל בד' רש"י אי אפשר לפרש כן וכמו שכתבנו וזה ברור ופשוט, וכן משמע דעת הריו"נ מלונל.

ונראה דהא"ז נמי מודה דלרש"י אם רוצה לקנות כולן דאית ביה דדב"מ, אלא דהא"ז נקט שיצאו כל מצרני השדות דמסלקי ללוקח כיון דהשתא ליכא רעה למוכר, דאפילו די"ל לא ניח"ל דליפשו שטרי עלואי כמו דאיכא דס"ל הכי כמ"ש העיטור ז"ל אפ"ה ס"ל לא"ז אליבא דרש"י כיון דליכא פסידא אית ביה דדב"מ וכ"ש כשהוא מוכן לקנות את כולן דפשיטא דאית בהו דדב"מ. ומ"ש א"נ כשהמוכר מתרצה דאית ביה דדב"מ הוא לאפוקי שלא נאמר כסברת הרשב"א דאפילו שיתרצה לא מהני כיון דדרך המוכרים להקפיד בזה קמ"ל הא"ז דאם מתרצה המוכר מהני הואיל ובעבור המוכר הוא והרי הוא מתרצה.

וז"ל הרמב"ן בחידושי פ' המקבל (קח): ואפילו אמר אנא זביננא לכולהו לאו כל כמיניה וכ"כ הר"ן ע"ש, והנ"י הביא דברי רשב"א והר"ן ז"ל וכתב וטעמא משום דלפעמים לא ימצא למי ימכור כולו אם לא ימכור לזה וכיון דאפשר דמטי מיניה פסידא לא תקנו בו דדב"מ ע"ש, והיינו כדברי הרא"ש. ועיין בחידושי אנשי שם (או"ב) אלא מאי דקשה ע"ד הנ"י שהביא פירש"י ואח"כ הביא דברי רשב"א ור"ן ולא כתב דמפירש"י משמע דמהני וכמ"ש הב"י.

ועיין במאירי שכתב יש אומרים שאם היה מצרן זה רוצה ליקח את כולם מסלקו ולא יראה לי כן אלא א"כ היה מצרן לכולם הואיל ואין הדבר מצוי סלקוהו מדין זה מכל וכל עכ"ל ע"ש. ואפשר דגם רמב"ן והר"ן שכתבו לאו כל כמיניה היינו מטע"ז הואיל ואין

מאותה שדה בלבד ולהשאיר לו שדה השניה הוא דאינו רשאי אבל אם בא לסלקו משתיהן הדין עמו. וגם בזה הטעם הוא ששתיהן הוו כשדה אחת וכמו בשדה אחת אינו יכול ליקח מחציתה ולהשאיר ללוקח מחציתה, אלא או יקנה את כולה או לא יקנה כלל. ה"נ בשתי שדות שנקנו כאחת כדין שדה אחת מיחשבו לענין זה שיוכל לטעון הלוקח או שיקנה את שתיהן או לא יקנה שום אחת מהן.

ומיהו התה"ד וסימן של"ח) כתב דבמיימוני וכן בא"ז משמע דדוקא שאין המצרן רוצה ליקח רק אחת מן השדות אז לית ביה משום דדב"מ משום דלוקח לא יקנה את השאר בלתי זאת נמצא פסידא למוכר אבל אם ירצה המצרן ליקח את כולן אית ביה משום דדב"מ ע"ש, ולפי"ז אם היה תנאי שאפילו אם יבוא בן המצר ויקח שדה אחת מהן מ"מ הוא יקנה את השאר דהשתא ליכא פסידא דמוכר א"כ אית ביה דדב"מ, אבל לפי מ"ש לעיל דהכא שתי שדות, כיון שנקנו כאחת הויין כשדה אחת א"כ אפילו בהיכא דליכא פסידא דמוכר נמי לית ביה דדב"מ אם לא שיקח את שתיהן כמו שאינו יכול ליקח מחצית שדה ולהשאיר מחציתה והוי טעמא משום פסידא דלוקח ה"נ בשתי שדות הו"ל כשדה אחת דאם יקח אחת מהן איכא פסידא ללוקח שהוא לקח שתי שדות סמוכין זל"ז, כמ"ש רש"י אחת במזרח ואחת במערב, והיינו בבקעה אחת ובבגא אחת, אבל השתא אם יקח שדה במקומה במקום אחר אית ליה פסידא ללוקח.

ועיין ער"ה (אות כ') שכתב ע"ד ב"י שכתב דמשמע מפירוש רש"י דאם זה רוצה לקנות כל הנכסים אית בה דדב"מ, וכתב ואינו מוכרח דאפשר דלכ"ע אם המצרן רוצה לקנות כל נכסיו אינו יכול וכ"כ הלח"מ וכו' ע"ש.

הנה מפירש"י שפירש הטעם דימשוך ידו מהשאר ויהא פסידא למוכר משמע להדיא דדוקא כשהמצרן מערער על אחת מהן אבל אם הוא מוכן לקנות את השאר אם ימשוך הלוקח ידו מן השאר דהשתא ליכא

זה מצוי למכור כל נכסיו לאחד במלתא דלא שכיחא לא תקינו בה רבנן דדב"מ כלל אפילו בהיכא שרוצה ליקח את כולם, אבל מדברי המאירי משמע דאפילו אם הוא היה מצרן לכולם נמי אין בו דדב"מ הואיל ואין הדבר מצוי שיהא הוא המצרן לכל נכסיו תבירו ומ"ה אפילו כשהוא מצרן לכולם אין בו דדב"מ כיון שאין הדבר מצוי ובמלתא דלא שכיחא לא תקינו בה רבנן דדב"מ.

ועיין בשמ"ק שכתב נראה לומר דוקא היכא דהנהו ארעתא דזבין לא הוו כולהו בהדי הדדי הוא דאמרי הכי וטעמא דמילתא כיון דזבין ליה כל ארעתא דיליה לחד גברא לית לן למימר ליה ללוקח דמקבל עליה אחריות לגבי ב"מ אפיש שטרי עלך וזבין הנך דקיימי אמצריה דהיאך אהאי גברא והנך דקיימי אמצריה זבין לב"מ דהא קי"ל בעלמא דאיכא קפידא בהאי מילתא היכא דאמר לשלוחיה זבין כורא ואזל וזבין ליתכא וכו' מ"ה אמרינן הכא דלית בה דדב"מ אבל היכא דהוו כל ארעתא אחד מצרא והוו קריביה לארעיה דהאיך בהא ודאי נראה לומר דאית בה משום דד"מ וצ"ע. בפירש"י צריך לעיין זה כי הוא הלך בדרך זה ולא עוד אלא אע"ג דלא קיימי כולו ארעתא אחד מיצרא ואמר ב"מ ללוקח אנא זבננא להו לכולהו ארעתא דזבנת מיניה כיון דאנא ב"מ בחדא ארעא ואי לא בעית דאיזבנינהו לכולהו ארעתא זבין לי מיהא הנך דקיימא אמצרא דילי, דינא קאמר, מיהו נראה לומר דהיכא דאתו כל ב"מ בהדי הדדי בהא הוא דאיכא למימר דלית בה משום דד"מ דמצי לוקח אמר לא בעינא לזבוני לכולהו כי היכי דלא ליפשו שטרי עילואי, והיכא דא"ל זבין לחד מיננא או לכולנא בשטרא חדא נראה לומר דהדין עמהו ולא מצי לומר להו לא ניח"ל דליפשו בעלי דינים עילואי כיון דלא מפשי שטרי עילוייה וצ"ע, ואפשר לומר שיותר טענה חזקה היא זו דלא ליפשו בע"ד כדאמרינן גבי א"ל זבין לחד וזבין לתרי וצ"ע, ומיהו לפי הר"מ נראה דאע"ג דקיימי כל ארעתיה אחד מיצרא לית בה משום דד"מ שהרי כתב בפט"ו מה"ש המוכר כל נכסיו וכו' ואע"פ שמלשון זה

יש להבין דוקא בן המצר של שדה אחת מאותן שדות שמכר הוא שאינו יכול לומר מכור לי שזה זו בלבד כיון שמכרה עם האחרות אבל אם א"ל מכור לי כל מה שמכרת לזה כיון שאני בן המצר שלך באחת מן השדות והלוקח לא היה ב"מ שלך כלל הדין עמו. וכ"פ קצת מפרשים מ"מ מדברי הר"מ שכתב בפ' זה סמוך נראה בהיפך שהוא כתב בענין זה וז"ל וכן המוכר רחוק וכו' ולמה אין בהם דין בן המיצר וכו' ואין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המיצר מעות ויקנה עכ"ל וכ"נ שדעתו לומר כן גבי מאן דזבין כל נכסיו לחד גברא דודאי לא עביד איניש דמזבין, כל נכסים אלא מפני צורך גדול ודוחק שעה ואי אמרת דמצי ב"מ לאפוקינהו מיניה לא משכח לעולם מאן דזבין מיניה כי היכי דלא ליפקיה ב"מ מהנהו נכסיו וכ"ז צ"ע והרב אל ברצלוני כך כותב דאע"ג דקיימו כולהו נכסיו אמצרא דהאי גברא לית בה משום דד"מ מה"ט דכתיבנא ע"כ, הרמ"ך, עכ"ל השיטמ"ק.

ב. ועיין רי"ז (ני"א ח"ד) שכתב כדברי הרא"ש דאפילו יאמר בעל המצר אני רוצה ליקח כמו כן כל נכסיך בכ"מ שהם לית ביה דד"מ לפי שאין שום אדם מצוי שיקנה כך ביחד כל נכסיו ואולי ימלך ביני לוקח ויפסיד מוכר ולפיכך לא תקנו בזה דדב"מ ע"ש. ולא הביא חולקין בזה.

וראיתי לבעל נת"מ (ובנתיב י"א ח"ד דף מג) שכתב לתמוה דהג"א הביא מאו"ז הנ"מ לפירש"י ולא הזכיר גם נפקותא זו ואין לומר דשקולין נינהו ונקט חד וה"ה לאידך דא"כ היאך כתב א"נ אם המוכר מתרצה וכו' דמשמע דליכא גוונא לסלק ללוקח בשלא יצאו כ"א אחד מהם אלא כשהמוכר מתרצה הרי כשהאחד רוצה בכולם אע"פ שאין המוכר מתרצה יכול לסלק ללוקח ולא הול"ל אלא דכשהמוכר מתרצה אע"פ שלא יצא אלא אחד ואינו חפץ בכולם שומעין לו ועוד דטפי הול"ל נפקותא זו דהויא רבותא טפי מנפקותא דכשהמוכר מתרצה דמלתא דפשיטא היא לפי"ד רש"י כיון דתקנה זו לתועלתו היא יכול לומר אי אפשי בתקנ"ח כגון זו ע"ש.

אמנם מ"ש להביא סעד לזה מדברי הנמוק"י לכאורה יש ראיה מדברי הנמוק"י דס"ל דרש"י נמי ס"ל כרשב"א והר"ן ז"ל וכבר עמדנו על דברי הנמוק"י ז"ל לעיל ועיין מ"ש לעיל סימן י' דאין ראיה מהנמוק"י.

ועוד כתב נתיבות המשפט המוכר כל נכסיו וכו', ונראה מבואר מדבריו שאם זה בכולם מסלקו וכ"כ הרב בעל תה"ד סימן של"ח לדעתו והביאו הרב ב"י אבל יש לתמוה על ה"ה שכתב עליו מפורש שם וכ' הרמב"ן ואפילו אמר מצרן אנא זביננא לכולהו נכסיו וכו' ע"כ כנראה שאין ד' הרמב"ן חלוקים על הרמב"ם מדלא קאמר אבל, וגם על מרן ז"ל בשה"ט יש להפלא שהעתיק לפסק הלכה דברי הרמב"ם בסתם וסיים אח"כ ואפילו אם המצרן רוצה לקנות כל נכסיו בכ"מ שהם וכולי, וכפי מ"ש הרב עצמו בב"י כאן מזכה שטרא לבי תרי דסתרן וצ"ע עכ"ל הנ"מ.

ונראה לומר כיון דדברי הר"מ אינן מוכרחין ואפשר לומר כמ"ש הלח"מ והרמ"ך בשמ"ק וכדמשמע מדברי הרב המגיד דאפילו דקיימו כולוהו ארעתא אחד מצרא נמי לית ביה דדב"מ מטעמא דאיכא פסידא למוכר כמו מוכר ברחוק יעו"ש, א"כ מ"ה לא חש וכתב בשו"ע לשון הרמב"ם וכדי שלא תטעה בלשון זה דמשמע לכאורה דאם רוצה ליקח כולם מסלקו ללוקח מ"ה סיים ע"ז ואפילו אם המצרן וכו' והדברים ברורים ואין כאן סתירה כלל כמו שביארנו בלשון הרמב"ם יש בו פנים לכאן ולכאן כמבואר בה"מ ובלח"מ ובשמ"ק בשם הרמ"ך לכן נראה למרן להעתיק בשולחנו הטהור לשון הרמב"ם ולסיים בדברי הרא"ש והטור ז"ל, ובפרט שבב"י הביא שה"ה כתב כן בשם הרמב"ם כדרכו. כן נ"ל.

וכן מה שחילק הנת"מ בין מצרן אחד שרוצה לקנות כל הנכסים דמלתא דלא שכיחא היא דסתמא דמילתא אין אדם חפץ כ"א בקרקע שבצדו ועוד כיון שתקנת דדב"מ אינה אלא לאותה שדה בלבד והוא אינו יכול לזכות כאן באותה שדה אלא בקניות האחרות לא אלימא זכותיה כולי האי ובטענה כל דהו

כבר כתבנו לעיל (אות א) ליישב קושיא זו דאצטריך האו"ז לאשמעין כי היכי דלא נימא דלא מהניא הסכמת המוכר וכדס"ל להרשב"א בתשובה סימן פ"ה ואין זה פשוט כמ"ש הנ"מ. וכ"כ השמ"ק בשם הרמ"ך אליבא דרש"י כמ"ש הב"י יעו"ש.

וכתב הנ"מ ואפשר שבעל ההגהות סובר דאע"ג דרש"י סובר ותלי כולי טעמא בפסידא דמוכר שזה הלוקח לא יקנה את השאר מ"מ אף כשהאחד חפץ בכולם דלית ליה פסידא למוכר אין שומעין לו לסלק ללוקח וטעמא דמילתא דכיון שעל הסתם אין המצרן רוצה כ"א בקרקע שבצדו לבד ובכה"ג איכא פסידא למוכר שזה לא יקנה השאר לא תקון רבנן ביצא אחד מהם בלבד לערער דדב"מ כלל ואף כשרוצה בכולם דלא פלוג רבנן והכי דייק לשון רש"י שאחר שכתב שלא תקנו לעשות למוכר וכו' חזר ואמר ובמקום פסידא דמוכר לא תקון רבנן כנראה שכוונתו לומר דבמקום דעל הסתם איכא פסידא דמוכר אף במציאות רחוק דלא ליתי ליה פסידא ליכא דדב"מ דלא תקון רבנן בכה"ג כלל, אבל ביצאו מצרני כולם או אפילו אחד מהם והמוכר מתרצה בהפסדו דמילתא דשכיחא היא פעמים לאהבת המצרן וכיוצא בזה ודאי בהא פלוג רבנן ויש סעד לזה מד' הנמוק"י שאחר שכתב פירש"י בסתם, כתב וכתבו הרשב"א והר"ן ז"ל דאפילו אמר בן המצר אני אקנה הכל אין שומעין לו וכו' דכיון דאפשר דמטי מיניה פסידא לא תקנו בו דדב"מ ע"כ יעו"ש.

הנה מ"ש דהמוכר יסכים להפסיד מאהבת המצרן מילתא דשכיחא היא, דברים תמוהים דפשיטא דאין זה מלתא דשכיחא שישכים להפסיד. וכ"ש שנאמר לאהבת המצרן דאם הוא אוהבו למצרן פשיטא שלא היה מניחו והולך ומוכר לאיש אחר, אם הוא מוכן אפילו להפסיד בעבור אהבתו א"כ מדוע מעיקרא לא מכר לו את השדה שהיא במצרנותו, ואם זה חשיבא שכיחא ומ"ה לית בה דדב"מ א"כ כ"ש דטפי שכיחא שבן המצר מוכן לקנות כל נכסיו של המוכר ובפרט אם כולן יהיו סמוכין זל"ז וא"כ גם בכה"ג פלוג רבנן שלא יהא בכה"ג דדב"מ.

הלוקח (טור) וסיים ולכן אפילו אם לכל שדה יש ב"מ אין יכולים לערער מפני טעם זה ע"ש. ולא הזכיר מדברי נתה"מ שכתב היפך זה וכן לא עמד בדברי הטור דמשמע לכאורה שלא כדברי ערוה"ש כמ"ש הרב נת"מ ז"ל והסמ"ע שהביא דברי האו"ז על דברי השו"ע.

ודע דמה"ט שכתבו הרא"ש והטור והשו"ע גם באם הוא מצרן בכל נכסי חבירו נמי אין בהם דדב"מ דיש לחוש שמא ימלך בו הלוקח לקנות כל נכסיו כיון שהוא מלתא דלא שכיחא. ויש לצדד דאפילו לרש"י ושאר פוסקים דלית להו ה"ט דהרא"ש וס"ל באם הוא רוצה לקנות כל הנכסים שיש בו דדב"מ וכן לדעת האו"ז אליבא דרש"י דס"ל בבאו כל המצרנים יחד יש בו דדב"מ וכמ"ש הסמ"ע ונתה"מ מ"מ מודו בכה"ג שהוא מצרן בכל נכסי חבירו דאין בו דדב"מ מטעמא שכתב המאירי ז"ל דהוי דבר שאינו מצוי ולא תקנו בו דדב"מ כלל. וועיין מ"ש לעיל סימן י'.

נקטינן לדינא:

א. אם יש למוכר כמה שדות ולאחת מהן יש בר מצרא והלוקח קנה את כולם, אין בזה דין בר מצרא ואינו יכול לסלקו ואפילו באופן שהבר מצרא רוצה לקנות את כולם, מאחר ויש בזה מחלוקת הפוסקים אינו יכול לסלק את הלוקח שהוא המוחזק שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ב. ואפילו שיבואו כל בני המצרנים של כל השדות וירצו לקנות, אפ"ה אין בזה דין בר מצרא, והוא הדין אם כל הקרקעות נמצאים ליד בר מצרא אחד והוא רוצה לקנות כולם אפ"ה א"א להוציא מיד הלוקח.

פקע זכותיה לגמרי אבל כשיצאו המצרנים כולם וערערו כ"א לקחת שדה שבצדו אינו מספיק טע"ז לעקור זכותם שמי שרוצה לקנות על הסתם בשדות מעט כזה אין עשוי לימלך ע"ש.

נ"ל דגם הטור ס"ל אליבא דהרא"ש דאפילו באו כל המצרנים יחד אין בו דדב"מ מההוא טעמא גופיה שכתב הרא"ש, ומ"ש הטור אין המצרן משדה אחד מהן יכול לסלק הלוקח, משום שרוצה לסיים דאפילו אם המצרן ג"כ רוצה לקנות כל נכסיו בכ"מ אין בו דדב"מ מש"ה כתב אין מצרן משדה אחד מהן. וסמך הטור דגם אם יבואו כל המצרנים יחד אין בו דדב"מ מההוא טעמא שכתב דשמא בתוך כך ימלך הלוקח ויהא פסידא למוכר א"כ כ"ש כשיצטרך להודיע להרבה מצרנים אלא חשש הטור דשמא יטעו לומר דאם באו המצרנים כולם יחד יש בו דדב"מ דזיל בתר טעמא, כן נ"ל בפשיטות דלא כהרב נת"מ ז"ל.

היוצא מהמקובץ דיש מחלוקת הפוסקים בזה וא"כ הלוקח הוי מוחזק והממע"ה, בין כשאומר אני אקח את כולן ובין כשבאו כל המצרנים יחד, ובין אם כל ארעתא אחד מצרא או לאו בכל הני יש פלוגתא והלוקח הוי המוחזק.

ג. והנה מדברי הסמ"ע וס"ק ס"ד ונתה"מ וס"ק ל"ד משמע דאם באו המצרנים יש דינא דב"מ וכשאומר המצרן שרוצה לקנות כל נכסיו אינו יכול לסלקו ואפשר שדעתם כמ"ש ה' נת"מ בדעת הטור, אבל א"כ היה להם לבאר דבריהם כיון דלכאורה משמע דלהשו"ע דס"ל דגם בכה"ג אין דינא דב"מ, ולכן דבריהם בזה צ"ע.

ועיין ערוה"ש (אות כ"ב) שהביא הטעם שאין לו להודיע למצרן משדה אחת דשמא תוך כך יחזור בו

סימן יג

אם באו הבעלים הראשונים ובן המצר לקנות את הקרקע, מי קודם

שו"ע: מכרה למי שקנאה הוא ממנו אין המצרין יכול לסלקו כיון שכבר מכרה לו. וה"ה אם מכרה לבן אותו שקנאה וכו'. הגה: מיהו לכתחילה אם בא המלכין ובעלים הראשונים ליקח, המלכין קודם, ואם בא אדם אחר ליקח אפילו לכתחילה אין הבעלים ראשונים יכולים לעכב. מכר רלוזין לשמעון ושמעון ללוי ולוי חזר ומכר לרלוזין, המלכין יכול לסלקו. (חו"מ סי' קע"ה סל"ז)

הבעלים הראשונים יכולין לעכב, ואילו לדעת הר"ן והנמוק"י יכולין בעלים הראשונים לעכב עליו, וא"כ ד' הב"י שכתב ע"ד הנ"י והר"ן וכ"כ בהג"א צ"ע דהא אין שוין בזה.

וצריך לדחוק ולומר דמ"ש הב"י וכ"כ בהג"א הכוונה דוקא על תחילת דבריהם שכתבו דמאי דאמרינן לבעלים הראשונים לית בה משום דינא דבר מצרא דפירושו הוא אם מכר לבעלים הראשונים דאין בן המצר יכול לסלק אבל אם באו שניהם כאחת המצרין קודם, ובזה שוים הר"ן ונ"י והג"א, אבל במ"ש בסוף דבריו אין שוים, דלדעת הר"ן ונ"י אם באו כאחת, בעלים הראשונים קודמין לגבי אינש דעלמא ואילו לדעת הג"א אין הבעלים הראשונים יכולין לעכב, אבל בודאי שזה דוחק גדול דלא הו"ל להב"י לכתוב בסתמא ע"ד הר"ן ונ"י דכ"כ בהג"א אלא דהו"ל לכתוב חילוקי דינים שביניהם, אבל כדי שלא יהיו ד' הב"י תמוהים טובא צריכים לדחוק בזה ולפרש דבריו כמו שכתבנו. (ועיין במ"ש לקמן או"ב ובמ"ש לקמן סימן ט"ו או"א ואו"ב).

ועיין בשמ"ק (וב"מ ק"ח ע"ב) שכתב וז"ל לבעלים הראשונים וכו' מיהו אפ"ה אי זבנה לב"מ לא מצו בעלים ראשונים לאפוקי מיניה דב"מ צ"ע, הרמ"ך עכ"ל ע"ש, ונמצא לפי"ד הרמ"ך דפשיטא ליה אם באו כאחת לקנות דבעלים הראשונים קודמין ומעכבים על בן המצר וכ"ש על אינש דעלמא, אלא דמספק"ל אי עבר וקנה בן המצר אם יכולין בעלים הראשונים לסלקו, אבל אם קנה אינש דעלמא פשיטא דבעלים הראשונים מסלקין אותו.

א. עיין בב"י שכתב, וכתב הר"ן לבעלים הראשונים לית בה משום דינא דבר מצרא פי' שאם מכר לבעלים הראשונים אין בעל המצר מוציא מידו אבל אם באו שניהם לקנות בעל המצר קודם, וכן נמי אם זבנה לאינש אחרינא דעלמא בר מצרא מסלקו ממנה אבל בעלים הראשונים לא עכ"ל, וכ"כ בעל נ"י וכ"כ בהג"א עכ"ל ע"ש.

הנה ממה שכ' הר"ן ונ"י דאם באו שניהם לקנות בעל המצר קודם משמע דאם באו אינש אחרינא ובעלים הראשונים, בעלים הראשונים קודמין לאיש אחר שאינו בר מצרא, דאל"כ הו"ל לומר דאם באו שניהם לקנות, איש אחר ובעלים הראשונים דאין הבעלים הראשונים יכולים לעכב עליו וכ"ש בן המצר שהוא קודם לבעלים הראשונים, אלא ודאי ממה שכתבו דבבאו שניהם לקנות בעל המצר קודם משמע דדוקא בכה"ג שהוא בן המצר שעדיף מבעלים הראשונים אבל באיש אחר שאינו בן המצר בעלים הראשונים קודמין ומעכבים עליו,

וכן משמע ממאי שכתב וכן נמי אם זבנה לאינש דעלמא בר מצרא מסלקו ממנה אבל בעלים הראשונים לא, משמע דוקא בהיכא דזבנה כבר לאינש דעלמא הוא דאין בעלים הראשונים מסלקין אותו, אבל אם עדיין לא זבנה לאינש דעלמא בעלים הראשונים קודמין ומעכבים עליו, ואילו בהג"א כ' בשם האו"ז וז"ל והוא הדין אם אדם שאין מצרין רוצה לקנות אין הבעלים הראשונים יכולין לעכב ע"ש, וא"כ נמצא דהר"ן והנ"י פליגי עם הג"א בשם האו"ז בזה, שדלעת האו"ז והג"א אפילו שעדיין לא קנה אינש דעלמא אין

ולשון פדאווה לא שייך אלא בלוקח דידהו שמכרוה לו ומיסתבר לי דדוקא גבי לוקח דידהו אלמוה רבנן לכחייהו שאל"כ אטו עד עולם לא הוי בהו דינא דבר מיצרא עכ"ל יעו"ש. והביאו הג"א, וכן פסק הרמ"א. וכוונת דברי האו"ז במ"ש ובאו הבעלים הראשונים לקנותה, היינו שכבר קנו וכמו שכתוב להדיא בהג"א. ועיין במ"ש לקמן סימן יד אות א' ואות ב' בשם הכנה"ג, וכתב הגהמ"ח שזה דוחק גדול לפרש כן ע"ש. הערת הרב דוד שליט"א בן הגהמ"ח זצוק"ל.

ב. וראיתי לה' נתיבות משפט (נ"א ח"ד) דף מד ע"ג שכ' וז"ל ויש ללמוד מד' הר"ן ונ"י

שכתבתי לעיל דדוקא אי זבניה איניש אחרינא כבר לא מצו הבעלים הראשונים לסלקו הא אם באו לקנות עכשיו בעלים הראשונים יכולים לעכב שהם קודמים לכל אדם שאל"כ היאך כתבו וכן אי זבנה לאיניש אחרינא המצרן יכול לסלקו אבל לא בעלים הראשונים טפי מהאי הול"ל דמצרן אף אי זבנה איניש אחרינא יכול לסלקו ובעלים הראשונים אף אי אכתי לא זבנה אלא שעכשיו בא לקחתה אין בעלים הראשונים יכולים לעכב על ידם וז"ב לע"ד והתימה על מרן שכתב ע"ד הר"ן ונ"י אלו שכ"כ בהג"א ואילו בהג"א כתוב שאם אדם שאין מצרן רוצה לקנותה אין בעלים הראשונים יכולים לעכב על ידם וזה שלא כד' הר"ן והנמוק"י עכ"ל ע"ש, וכבר כתבנו לעיל ליישב ד' מרן הב"י על צד הדוחק.

ועיין להכנה"ג (בהגב"י אות נו) שכ' ולפי"ז מ"ש רבינו המחבר ז"ל בסו"ד וכ"כ בהג"א לא קאי אדסמין ליה היכא דזבנה לאיניש דעלמא אלא אפני פניו קאי היכא דבאו לקנות יחד המצרן והבעלים הראשונים. וא"נ קאי אדסמין ליה ומייתי לה בק"ו ומה אם בבאים לקנות אין בעלים הראשונים יכולין לסלק בקנה כבר מיבעיא שאין בעלים הראשונים יכולין לסלקו וכתוב בספר מורה צדק בשם מהרש"ף דמדברי הר"י שכתב רבינו בעל הטורים נראה שחולק ע"ז שדימה בעלים הראשונים למצרן אחר וכתב אם קדם מצרן, הא אחר בעלים הראשונים מוציאין מידו, אבל יש כאן מקום

והנה לכאורה מדברי הטור שכתב בשם הר"י ברצלוני דאם קדם המצרן זבין אין בעלים הראשונים יכולין לסלקו דה"ל כמו שני מצרנים שקדם אחד מהם משמע דאם באו כאחת לקנות דינן כדין ב' מצרנים שבאו כאחת לקנות דאם קדם אחד מהם אין חבירו יכול לסלקו ומ"ה גבי בעלים הראשונים והמצרן, אם קדמו הבעלים הראשונים וקנו אין המצרן יכול לסלקו וכן אם קדם המצרן זבין אין בעלים הראשונים יכולין לסלקו, אבל אי זבין איניש דעלמא פשיטא דבעלים הראשונים יכולין לסלקו כמו דין המצרן שיכול לסלקו ממנה.

וז"ל המאירי מכרו לבעלים הראשונים ר"ל שכבר קנאה הוא מאחד ועכשו חוזר ומוכרה לו אין המצרן מעכב ראויה היתה לו ואין זה אלא כמחזיר אבדה ומ"מ בעלים הראשונים אין כח בהם לעכב על המצרן או לסלקו ולא אף לאחר מן השוק שמכרו זה לו לא נתנו לו אלא שלא יהא מצרן מעכב עליו עכ"ל יעו"ש. משמע דס"ל כמ"ש הג"א בשם האו"ז דאפילו לאחד מן השוק אין בעלים הראשונים יכולין לעכב עליו ולא נתנו לו אלא שאם כבר קנה אין המצרן מעכב עליו ולסלקו ממנה.

וז"ל האו"ז ראיתי מפרשים שמתחלה מכרוה לו ועכשיו הוא רוצה לחזור ולמוכרה להם לית בה משום דינא דבר מצרא ואין המצרן יכול לעכב עליהם הואיל וקדמו והתחילו לקנותה וה"ה אם בא אדם מעלמא שאינו מצרן ורוצה לקנותה אין הבעלים הראשונים יכולים לעכב עליהם דכולי האי לא ייפו רבנן כחם כדי לעכב על אחרים שלא לקנותה כ"א בזה ייפו כחם שאחרים לא יעכבו עליהם אבל הם על אחרים לא, ולא איתבריר לי דאי הבעלים הראשונים מכרוה לראובן וראובן מכרה לשמעון ובאו הבעלים הראשונים לקנותה משמעון אי אית בה דדב"מ אי לאו דדילמא לא אלמו רבנן לכחייהו אלא כלפי לוקח דידהו אבל כלפי לוקח דלוקח לא או דילמא לא שנא, ובפר"ת ז"ל כתב קנאוה בעלים הראשונים זה שכבר מכרו מקודם לכן ועכשיו פדאוה דהיינו משמע מלוקח ראשון

שיהיה להם דין ב"מ אבל ודאי ראייה ליכא לדין דכאן וצ"ע ע"ש.

ומה שכתב אולם המשפט וז"ל ויש להסתפק אי שותף יכול דדוקא לבעלים הראשונים, ובסעיף מ"ז גבי אשה כתב דדוקא דין ב"מ אבל שותף מסלקה, וגבי מכר כל נכסיו דאיכא פסידא דמוכר משמע בד"מ בסוף הסי' דגם שותף אינו מעכב ונראה פשוט דה"ה במס וכל הני דפסידא דמוכר וכאן צ"ע וכן לענין שותף שלו במשא ומתן וזבין מעכו"ם וצ"ע עכ"ל ע"ש.

ראיתי להרב ער"ה (אות כ"א) שכתב דמדברי מהר"ם בתשובותיו הקצרות סי' ר"ח שכ' וז"ל אבל ליכא למימר אי הוה טעין מהדרינן שטרא למרייהו הוה טעין אידך אני הייתי מעכב על ידך למוכרה להם לפי שעתה אני מצרן ולא הם דהא אמרינן בפי' המקבל לבעלים הא' לית בהן משום דינא דבר מצרא וכו' עיי"ש, משמע דאפילו בא המצרן ובעלים הא' יחד לקנות בעלים הא' קודמים ואפילו לגבי שותף דמייירי התם, ודברי תשובות מהר"ם הובא במרדכי בפי' ב' דכתובות, וכו' ומ"ש עוד הב"ח בתשובה ועוד נר' דאפילו את"ל דבמכרו לבנו או לחתנו ליכא דדב"מ בין בחיי האב בין לאחר מיתתו מ"מ שותף עדיף וכן מלשון מהר"ם בתשובת המיימוני שכ' וכן א"א בכל הני דאמרינן לית בהו משום דינא דבר מצרא מצרן דוקא אבל שותף יפה כחו אפילו מבעלים הראשונים עש"ב ומד' מהר"ם בתשו' הקצרות סי' ר"ח משמע דאפילו לגבי שותף דמייירי שם בעלים הא' קודמים ע"ש. ועוד שהרי הריב"ש סי' תפ"ג כ' גבי שותפים דאם האפוטרופוס קנה קרקע לצורך היתומים אינו יכול לסלק היתומים ע"ש, הרי דס"ל דגם השותף א"י לסלק היתומים ואע"ג דמהרימ"ט סי' ס"א כ' דהריב"ש דוקא ביתומים קאמר ע"ש הטעם, כבר כתב הכנה"ג בתשו' סי' ר"א כמה אחרונים דס"ל דאין חילוק בין מצרן לשותף והסכים דבכ"מ דליכא דדב"מ ה"ה לאחרים ושותפים והסכים דהלוקח הוי מוחזק עש"ב וכן מבואר בתשובת הרי"ף הובא בש"מ בפי' המקבל דאפילו שותף א"י לסלק לאשה וא"כ ה"נ אין השותף יכול לסלק

עיון שהטור מדמה בעלים הראשונים לאשה ויתמי ולא מסתבר כלל דאשה מוציאה מיד הלוקח ע"כ, ויראה שדקדוק זה אינו אלא לפי' מהרא"ש ז"ל שהובא ברלנ"ח סימן ס"א והראנ"ח בח"א סימן ק"ט ומהרא"ש ז"ל בסימן קכ"ו שמפרשים דברי הר"י כן כי היכי דקדם מצרן וזבין אין בעלים הראשונים יכולין לסלקו ה"נ אם קדם מצרן וזבין אין אשה ויתמי יכולין לסלקו ולפי"ז איכא למידק הא אחר שקדם וקנה בעלים הראשונים או אשה ויתמי יכולין לסלקו, אבל לפי מה שפירש מהרש"ך ז"ל בח"א סי' מ"ג דכוונת הר"י ז"ל לומר דכי היכי דאם קדם מצרן לבעלים הראשונים זכה במקחו ה"נ אם קנו אשה ויתמי קודם הבעלים זכו במקחם אין להוכיח מדבריו שאם קנה אחר דאשה ויתמי יסלקוהו, והב"ח הסכים דאפילו לד' הר"י ז"ל אם קדם וקנה אין בעלים הראשונים יכולים לסלקו ומתוך ד' מהרש"ף ז"ל כבר אתה רואה מפורש דלא ניח"ל לפרש דמצרן המוזכר בדברי הר"י לאו דוקא וה"ה אדם אחר שלא כד' אחד מחכמי הדור וכמ"ש בהגהות הטור אות קי"ב ע"ש.

ג. וראיתי בס' אולם המשפט שכתב לכאורה הר"ן לשיטתו דדקדק גבי משכנתא ליכא דדב"מ דמילתא פסיקא נקט דגם להממשכן אין דין ב"מ וכן מדקדק כאן אבל לדין דפסקינן במשכנתא דהוא ב"מ ומעכב אפילו על המצרן לכאורה ה"נ יש לנו לפסוק כן כאן ע"ש.

הנה מ"ש שזהו דעת הר"ן שמדקדק כאן כמ"ש גבי משכנתא ליתא כמו שכתבנו לעיל להוכיח שדעת הר"ן דבעלים הראשונים מעכבין דהם קודמין לאיניש דעלמא, ודין זה שכ' הג"א הוא מהא"ז, והא"ז גופיה בדין משכנתא ס"ל כרש"י יעו"ש, אלא דבלא"ה דחה אח"כ הרב אולם המשפט וכתב ומיהו ודאי דאינו מוכרח ג"כ לפסוק דודאי יש לו דדב"מ לעכב על אחר דהרי לאשה ולשותפי ליכא דדב"מ לפירש"י ע"כ אין שוין דלאשה פשוט דאינה מעכבת על אחר ושותף ודאי מעכב וכן בכל הני דלית בהו דדב"מ לא שייך בכולם

השותף דעדיף ממצרן וכ"כ רי"ז (וגי"א ח"ד) ע"ש וא"כ מ"ש רש"י ושותף שמכר וכו' אין לנו לסלקו וכו' ל"ד וה"ה אפילו באו שניהם כא' לקנות וה"נ לאשה ויתמי אפילו באו לקנות עם ב"מ הם קודמים דומיא דשותף עכ"ל הער"ה, ומ"ש הער"ה בשם הג"א, לא מצאתי דבר בהג"א כמו שיעו"ש, וא"כ יוצא לפי"ז שדעת רש"י דהאשה ויתמי קודמין לב"מ.

ושו"ר לה' נתי"מ (בני"א ח"ד דף נ' ע"א) שכתב וז"ל ויש להסתפק באשה או יתום שבאו עם המצרן בהדי הדדי לקנות מי מהם קודם וכפי הנר' מדברי רש"י שלא ייפו כח האשה ויתום אלא שאם קנו הם כבר אין המצרן יכול לסלקם שכ"כ מכר לאשה לא מסלקינן לה דלאו אורחא לאהדורי ומשבאה הא' לידה אין לנו לומר ועשית הישר והטוב להרחיקה מעליו ע"כ וכ"כ הרמב"ם בפ"ב הואיל ולקחה חסד הוא שתעמוד בידה ע"כ נראה מדבריהם שאם לא לקחה כבר אלא שבאים גם שניהם יחד לקנות כאחד המצרן קודם ולפי דברי האומרים שטעם היתומים משום דלאו בני מעבד הטוב והישר ניהו נלע"ד שאפילו את"ל דס"ל דגבי אשה דטעמא משום דלאו אורחא למטרח אפילו כשבאים לקנות כאחת שייך ה"ט מ"מ גבי יתומים דלאו משום ה"ט אתינן עליה אלא משום דלאו בני מעבד הטוב וכו' לא סגי הך טעמא אלא שלא לסלק מידם כשקנו אבל כשבאים לקנות כא' ודאי יש לו למוכר לתתו לבן המצר והוא קודם לכל אדם ועדיין לא בא לידם כדי שנאמר דלאו בני הטוב והישר הם, אבל ראיתי למהר"ם בתשובות דשייכי לס' קנין סימן ל"ה שכתב ולאשה וליתמי מפרשינן הכי אי אשה ויתמי לאו מצרנים ניהו ואתו בהדי הדדי אינהו והמצרן הוי כאילו אין אחד מהם מצרן דבטל מצרנות ידיה לגבי ידיהו וכל הקודם בהם זכה וכו' ע"כ, הרי שכתב בפירוש שאף אם באו לקנות כאחד אין בעל המצר קודם אלא כל הקודם משניהם זכה דהו"ל כאילו אין אחד מהם מצרן ובינותי מד' הטור שכתב וטוב וישר הוא למכור להם וכו' דמשמע שכונתו לומר שאף לכתחלה אם באו לקנות כאחד ל"מ שאינו קונה בעל המצר להם אלא אפילו כל

לבעלים הא' דשותף הוי כמצרן וכן נראה בהדיא מדברי הרשב"א בתשובה ח"ג סי' קמ"ה והובא בב"י מחודש ו' דאפילו שותף א"י לסלק לבעלים הראשונים ומשמע שם דאפילו באו שניהם לקנות בעלים ראשונים קודמים ע"ש עכ"ל יעו"ש, **הרי נתבאר דאיכא פלוגתא גבי בעלים הראשון אי שותף עדיף ממצרן או לא, וא"כ בודאי דאין השותף יכול להוציא מיד בעלים הראשונים אבל כשבאו שניהם יחד לקנות נראה שיש להעדיף השותף מבעלים הראשון דהא איכא דס"ל דאפילו לגבי אינש אחרינא אינו יכול לעכב עליו וכן פ' הרמ"א ז"ל וא"כ בודאי דכל שכן הוא שא"י לעכב על השותף.**

ובעיקר ספיקו דה' אולם המשפט נראה לי לומר דגם הכא גבי בעלים הראשונים שותף עדיף ממצרן לד' הרמ"א (ובסעיף מ"ז) דהא השתא גבי אשה ויתמי דעדיפי מדין בעלים הראשונים, דהא גבי בעלים הראשונים פסק הרמ"א דאינם יכולין לעכב אפילו על אינש אחרינא שאינו מצרן, ואילו אשה ויתמי איכא פלוגתא אם הם קודמין לב"מ או לא, אבל בודאי דאפילו החולקין וס"ל דאינם קודמין לגבי ב"מ, מודו דקודמין לגבי אינש אחרינא, שאינו מצרן, ואפ"ה פסק הרמ"א דשותף עדיף ממצרן וא"כ כ"ש גבי דין בעלים הא' ס"ל דשותף עדיף ממצרן כן נ"ל, וכן משמע מד' המהר"ם ז"ל שכתב דבכל הני דאמרי לית בהו דדב"מ דוקא מצרן אבל שותף לא ע"ש.

ושו"ר לה' ער"ה (אות כד) שכ' פירש"י מכר לאשה לא מסלקינן לה וכו' ומי שבא לידו וכו' משמע דאם באו שניהם האשה והמצרן לקנות המצרן קודם כמ"ש הג"א מיהו רש"י סיים וז"ל ושותף שמכר לחבירו חלקו בשדה שהם שותפין אין לנו לסלקו משום דינא דבר מצרא ולומר אין אתה אלא כאחד המצרנים ויקחנה עמך וכו' משמע בהדיא דשותף עדיף ממצרן ואם באו לקנות יחד השותף וב"מ מוכר לשותף ואין ב"מ חולק עמו דאילו לקח כבר אפילו הוי כאחד המצרנים אין חבירו מוציא מידו וכ"כ הגמ"י והביאו הב"י, והרא"ש כתב דאף אם קדם המצרן מסלקו

יכול לסלקן ע"ש, הרי שכ' להדיא שקנו וכ"כ רי"ו אשה שלקחה לית בה משום דינא דבר מצרא ע"ש, הרי שדקדק בלשונו אשה שלקחה דמשמע שכבר קנתה.

מסקנת הדברים:

א. קנה קרקע ואח"כ רוצה למוכרה לאדם אחר ובאו בעלים הראשונים ורוצים ג"כ לקנותה יש מחלוקת אם יש דין קדימה להם, ולכן מספק אין יכולים לעכב.

ב. ואם באו השותף וגם הבעלים הראשונים לקנותה, יש עדיפות לשותף, אבל אם כבר קנו הבעלים הראשונים אין השותף יכול לסלקם.

ג. אם קנו הבעלים הראשונים, אין בעל המצר מוציא מידם אבל אם באו המצרן ובעלים ראשונים ליקח המצרן קודם כמ"ש הרמ"א.

ד. אשה או יתום שבאו לקנות ויש גם בר מצרא שרוצה לקנות, כל הקודם זוכה ואם באו ביחד שניהם קונים אבל שותף יכול לסלקם דשותף עדיף ממצרן כמ"ש הרמ"א (וסעיף מ"ז).

הקודם זכה כמ"ש מהר"ם לא אמרינן אלא שטוב וישר למכור להם יותר מבן המצר עכ"ל.

ועיין באו"ז שכ' ג"כ כפירש"י וכ"כ הנמוק"י והמאירי ע"ש, וכ"כ השמ"ק בשם תשובת הרי"ף והר"י בן מיגאש ז"ל וז"ל הרי"ף אבל עיקר הטעם הוא משום ועשית הישר והטוב וא"כ הישר והטוב הוא להשאיר המקח ביד אלו והזולת יש לו רק כח יותר מהן לקנות מקום אחר זולתו ע"ש, וז"ל הר"י בן מיגאש ז"ל בתשובת שאלה וז"ל ואם אירע שנמכר לאשה קרקע אינה מחוייבת לתת אותו לב"מ לפי שעשיית הישר והטוב להניחה שתקנה היא יותר מלהוציא מידן וכך הדין ע"כ ע"ש.

ומ"ש הרב נתיבות משפט דמד' הטור משמע שאף לכתחלה טוב וישר הוא למכור להם יותר מבן המצר נראה דאינו מוכרח כל כך דיש לפרש כוונתו במ"ש וטוב וישר למכור להם ר"ל שתהא המכירה להם ולא להוציאה מידן וכמ"ש בתשובת הרי"ף ותלמידו הר"י בן מיגאש ז"ל וכן משמע ממ"ש הטור ברמזים (סימן למ"ד) וז"ל אשה ויתומים שקנו, אין בעל המצר

סימן יד

ראובן מכר שדהו לשמעון וחזר שמעון ומכרה ליורשי ראובן,

האם יש דין בר מצרא

שו"ע: מכרה למי שקנאה הוא ממנו אין המצרן יכול לסלקן שכבר מכרה לו, והוא הדין אם מכרה לבן אותו שקנאה הוא ממנו שאין המצרן יכול לסלקן, ויש מי שחולק במכר לבן. הגה: מיהו לכתחילה אם בא המלך ובעלים הראשונים ליקח, המלך קודם, ואם בא אדם אחר ליקח אפילו לכתחילה אין הבעלים ראשונים יכולים לעכב. (ח"מ סי' קע"ה סל"ז)

הן אמת דמד' התוס' והר"ן בפ' המפקיד (דף לה.) דמיירי שניסת ומתה ואי הוי כיורש הוה מהדרינן ליה א"כ י"ל דוקא כשמת אביו הוא דמהדרינן השומא ולא מחיים וכמ"ש הב"ח ז"ל אבל מדברי המ"מ שכ' ובפ' כ"ב מהלכות מלוה ולוה (ה"ז) א"נ שמו ממנה ונשאת ורצו הבעל או היא להחזיר המעות אין מחזירין להן, לא לבעל לפי שהוא כלוקח אחר השומא ולא לאשה לפי שאנו חושבין אותה כאילו מכרה נכסיה, ואם היה

א. כתב הטור וז"ל, וכתב בעל העיטור אבל מכרה לבן בעלים הראשונים המצרן מסלקן עכ"ל, והב"י כתב בשם הר"ן (בב"מ קח:) דאין בר מצרא מוציא מהבנים שלו כמו שלא מוציא מיד הבעלים הראשונים, וכן כתבו הנמ"י ותלמידי הרשב"א.

ועיין בתשובות הב"ח (סימן יג) שכ' דלא פליגי, דבעה"ע מיירי מחיים בחיי האב, ותלמידי הרשב"א ונ"י והר"ן מיירי דמכרה לו אחרי מות אביו ע"ש.